

A photograph of a Dutch windmill and a building with a red-tiled roof. The windmill is dark with a white cap and a long, thin sail. The building has a red-tiled roof and a dark wooden exterior. The sky is overcast. In the foreground, there is a white post and some debris.

Historisch Jaarboek Harderwijk 2018

uitgave van historische vereniging Herderewich

Inleiding

Voor u ligt het Historisch Jaarboek 2018. Daarmee wil Herderewich een oude traditie nieuw leven inblazen. In de jaren negentig heeft de vereniging jarenlang een dergelijk jaarboek uitgebracht. In zo'n jaarboek stonden de wat langere artikelen. Altijd werd er afgesloten met de Kroniek van dat jaar.

Tegenwoordig brengt Herderewich vier keer per jaar een 'glossy' Vittepraetje uit met veel nieuwtjes en enkele korte artikelen, het blad heeft een magazine-achtig karakter. Langere artikelen vinden een onderkomen in het voor u liggende boekje.

In deze editie twee langere verhalen. Het eerste is getiteld 'Verschenen en verdwenen Harderwijkse kerken' en is geschreven door Govert van der Boom. Al lezend ontcomt je niet aan de conclusie dat er in de laatste twintig, dertig jaar ook op religieus terrein een hoop is veranderd. En het is goed om al die kerkgebouwen nog eens te zien en voor de geest te halen. Hier zijn mannen en vrouwen getrouwd, kinderen gedoopt. Ook zijn in deze kerken afscheidsdiensten gehouden voor Harderwijkers die ten grave werden gedragen.

Het tweede artikel is geschreven door ons erelid Niek de Jong en handelt over de molens die op het bolwerk Keelaf hebben gestaan. 'De molens op de vestingwal 'Keelaf' en hun opvolgers', zo luidt de titel. Een bolwerk was een geschikte plek voor een molen. Zo torede het boven de

huizen van de stad uit. De wind had er vrij spel, ideaal voor een molen. De Jong trekt het verhaal door tot het nu. De huidige molen De Hoop kan gezien worden als de erfgenaam van al die eerdere molens die in dit deel van de stad hebben gestaan.

Tot slot is er de Kroniek. Het is een weergave van grote en kleine gebeurtenissen die het jaar 2018 kleur hebben gegeven. De opening van de Boulevard is zo'n hoogtepunt, evenals de opening van het Marius van Dokkummuseum. Minder belangrijk, maar wel grappig, is het nieuws dat Andre Hazes junior bij Tankstation Kok de videoclip heeft opgenomen van het nummer 'Later komt de spijt!'

De redactie wenst u veel leesplezier!

Dit is een jaaruitgave van historische vereniging Herderewich

Redactie:

Ed van der Heijden,
Gijsje Verwijs-ten Hove
Martijn Pijnenburg
Lex Schuijl
Jan Ruijne

Vormgeving en drukwerk:

Ton van der Gaag
www.gewoonton.nl

Foto's:

zie de verantwoording bij de artikelen
Anneke Immink

ISSN-nummer: 0926 - 2385

Op de omslag: molen De Hoop op de Havendijk

Inhoudsopgave

Voorwoord	pagina 3
Verschenen en verdwenen kerken	pagina 5
De molens op de vestingwal Keelaf en hun opvolgers	pagina 17
Kroniek van Harderwijk 2018	pagina 44

Verschenen en verdwenen Harderwijkse kerken

door **Govert van de Boom**

INLEIDING

In het Harderwijkse straatbeeld heeft zich recent een opmerkelijke ommekeer voltrokken: de sluiting en afbraak van kerken. Nauwelijks acht jaar nadat in Drielanden de Regenboog in gebruik werd genomen (2011) begon elders in de stad de afbraak van een hele reeks kerkgebouwen. Een ontwikkeling die men niet zou verwachten. Als eerste op de gehele Noordwest-Veluwe werd in 2017 in Harderwijk de Nieuwe Kerk aan de Stationslaan 112 met de grond gelijk gemaakt.

Ook nog dit jaar maakt het in 2014 gesloten kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente aan de Marnixstraat plaats voor woningbouw.

De plek waar sinds 1952 duizenden Harderwijkers lief, leed en geloof deelden is niet meer terug te vinden, er staan inmiddels woningen. In februari 2019 verdween als tweede de Veldkampkerk uit het straatbeeld (zie het Vittepraetje van juni 2019) en in het zelfde jaar viel de Stadsdennengerk aan de Alberdingk Thymlaan onder de sloophamer.

Na een eeuw van kerkelijke bloei eist de ontkerkelijking nu zijn tol.

Genoeg aanleiding voor een globale terugblik op de ontwikkeling van het kerkelijk leven in Harderwijk en de daarmee gepaard gaande bouw van talrijke Harderwijkse kerken - en moskeeën - in met name de twintigste eeuw.

GELOOF EN SAMENLEVING

Geloof en kerk hebben in Harderwijk wel altijd een behoorlijke invloed gehad op de samenleving. Dat is ook wel logisch, eeuwenlang rekende tweederde van de Harderwijkers en Hierdenaren zich blijkens de burgerlijke stand tot een kerkgenootschap. Van de 32.289 inwoners

BUITEN DE BIBLE BELT

Harderwijk telde tot voor kort ruim 20 kerkgebouwen. De stad is vaak in verband gebracht met de 'Bible Belt', de zone met behoudende christelijke geloofsgenootschappen van Zeeland dwars over Nederland over de Veluwe richting Staphorst. Die typering is voor Harderwijk niet terecht, betoogde prof. George Harinck in februari 2019 tijdens een lezing voor de Gelderse Academie. De Bible Belt loopt om onze stad heen. Van havenplaatsen is algemeen bekend dat ze een nogal open karakter vertonen. Bovendien had Harderwijk in de periode tussen 1814 en 1996 te maken met grote aantallen komende en gaande militairen van achtereenvolgens het Koloniaal Werfdepot, het omvangrijke militaire garnizoen en de militaire opleidingen. Sinds 1950 leidde de industrialisatie tot een forse bevolkingsaanwas. Zo ontwikkelde zich in Harderwijk een gemêleerde, relatief open samenleving. Ter onderbouwing voerde prof. Harinck, oud-directeur van het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme, twee argumenten aan. Anders dan elders in onze regio (Putten, Elspeet, Barneveld, Nijkerk) kreeg het Hersteld Verband, een behoudende protestantse stroming, in Harderwijk vrijwel geen aanhang toen de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerk in 2004 fuseerden tot Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Ook is hier geen nieuw mega-kerkgebouw verrezen. En politiek beschouwd: de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP), de politieke arm van de protestantse orthodoxie, heeft in de Harderwijkse gemeenteraad altijd maar 1 of 2 zetels gehad en ontbrak sinds 2006 zelfs geheel. Pas sinds 2018 is er weer een SGP-vertegenwoordiger in de gemeenteraad, gebaseerd op 3,4% van de uitgebrachte stemmen.

in 1982 bijvoorbeeld stond 63% te boek als van protestantse signatuur: 14.532 Hervormden, 4.690 Gereformeerden, 453 Vrijgemaakten en 997 Christelijk Gereformeerden. Rooms-katholiek was 11% (3.589 inwoners). Bijna 25% liet als godsdienst 'niets' of 'overig' noteren. Bij deze cijfers overigens de kanttekening dat opgave van de levensovertuiging destijds verplicht was. Velen zullen alleen uit traditie en op papier gelovig zijn geweest, maar een indicatie voor kerkelijke verhoudingen is dit wel.

OPKOMST PROTESTANTISME

Oer-icoon van kerkelijk Harderwijk is de Grote Kerk aan het Kerkplein, al zes eeuwen dominant aanwezig in de destijds maar kleine Harderwijker gemeenschap.

De Grote Kerk was niet de eerste kerk van de stad. In oude documenten van o.a. stadssecretaris en geschiedschrijver Johan

Schrassert is voordien sprake van een Sint Nicolaaskerk buiten de Luttekepoort. Deze moet hebben bestaan sinds de tijd van de Harderwijkse stadsrechten in 1231 en is omstreeks 1415 na blikseminslag gesloopt. De gelovigen vonden een nieuw onderdak in een al bestaande kapel aan het Kerkplein, die in fasen werd uitgebouwd tot Onze Lieve Vrouwekerk. De kerk kreeg tussen 1420 en 1435 een toren, die kort voor 1500 verder werd verhoogd. Het kerkgebouw was destijds ook aanzienlijk groter dan nu, het besloeg bijna het gehele voorplein. In de bestrating zijn de oude contouren zichtbaar gemaakt. De imposante toren stortte in 1797 goeddeels in en ruïneerde daarbij een flink deel van het schip van de kerk. Tegenover het Oude Stadhuis aan de Broederen, de huidige Markt, heeft de Minderbroederskerk gestaan die in 1580 is afgebrand.

DE ROOMS-KATHOLIEKE KERK

Mede door toedoen van Maarten Luther ontstond in de zestiende eeuw het protestantisme, een snel groeiende tegenbeweging tegen de almachtige katholieke kerk. Na de Beeldenstorm, waarbij roomse relieken uit kerken werden verwijderd en fresco's ondergekalkt, werd de Onze Lieve Vrouwekerk in Harderwijk omstreeks 1578 overgedragen aan de aanhangers van de Reformatie. Het rooms-katholieke geloof werd van ondergeschikte betekenis en telde in 1798 nog maar 180 leden. Zij betrokken een kleine (schuil)kerk aan de huidige Grote Poortstraat. In 1808 werd aan de overzijde van de straat de St Martinuskerk in gebruik genomen, die doorliep tot aan de erachter gelegen Grote Marktstraat.

In 1913 verhuisde de parochie naar de Catharinakapel aan het Klooster.

In 1962 verhuisde de parochie opnieuw, namelijk naar de nieuwgebouwde veel grotere St Catharinakerk aan de Van Maerlantlaan, ontworpen door de Bussumse architect Herman van Putten. In 1975 kocht het gemeentebestuur de leegstaande Catharinakapel en gaf het markante gebouw na restauratie in 1978 zijn huidige culturele bestemming.

Harderwijk kent sinds 1950 nog een tweede, afzonderlijke, katholieke geloofs-gemeenschap: de priorij van de paters Norbertijnen op de Essenburgh in Hierden. De priorij ressorteert onder de Abdij van Berne te Heeswijk. Over de Essenburgh heeft Martijn Pijnenburg een boek in voorbereiding. Enige verwevenheid tussen Essenburgh en de Harderwijkse parochie is er wel: de norbertijn Coen Negenborn van de Essenburgh werd na het overlijden van pastor Karel Mars in 1982 tevens pastoor van Harderwijk. De St Catharinaparochie maakt tegenwoordig deel uit van de regionale St. Lucasparochie.

GEREFORMEERDE KERKEN

Het protestantisme in Harderwijk beweegt na de Beeldenstorm mee met landelijke tendensen. Harderwijk wordt een overwegend protestantse stad. Ter illustratie: in 1848 staan van de 5.552 inwoners bij de gemeente 4.936 te boek als hervormd, 26 als luthers evangelisch, 2 doopsgezind, 1

remonstrants, 8 als christelijke afgescheidenen en 86 als joods. Er zijn 493 roomsen (9%). De stad telt twee kerken: de Grote Kerk en de St Martinuskerk.

In 1871 krijgt naast de Hervormde een tweede protestantse geloofsrichting ook in Harderwijk voet aan de grond: de Christelijk Gereformeerden. Deze beweging had zich in 1834 onder leiding van dominee Hendrik de Cock uit Ulrum van de Nederlandse Hervormde Kerk afgescheiden. Aanleiding voor deze 'Afscheiding' is de inmenging van koning Willem I in het kerkelijk leven. De koning is bevreesd voor verdeeldheid onder het volk en wil geen religieuze discussies. Hij wil daarom staatstoezicht invoeren op de benoeming van predikanten en theologische hoogleraren en op de financiën van de kerk. Tegen deze staatsbemoeienis verzetten de Afscheidenen zich. Maar ook hebben zij grote moeite met de in hun ogen te vrijzinnige opvattingen van bepaalde theologische hoogleraren. In Harderwijk krijgt deze Christelijk Gereformeerde Kerk voet aan de grond in 1871, en wordt hier later aangeduid als Kerk A. Luttele jaren erna namelijk komt er ook een kerk B. Want in 1886 teistert opnieuw een ernstig conflict de Nederlandse Hervormde Kerk. Predikant Abraham Kuyper, eerder ook de stichter van de Vrije Universiteit (1880) en van de Antirevolutionaire Partij (ARP, 1879), verzet zich tegen de grote invloed van ditmaal de landelijke Hervormde synode op de plaatselijke kerken. Ook heeft hij zware kritiek op een in zijn ogen te grote vrijheid van geloofsopvattingen. Zijn beweging van Dolerenden (= smart, lijden) krijgt ook in Harderwijk aanhang. Zo vestigt zich hier in 1887 de Nederduits Gereformeerde Kerk, in de volksmond Kerk B. Al een jaar later

zoeken beide afsplitsingen toenadering tot elkaar. Ze fuseren uiteindelijk in 1898 tot Gereformeerde Kerk. Men kerkt in een gebouw net buiten de Smeepoort aan de Smeepoortstraat, waar een van de fusiepartners al sinds oktober 1887 diensten houdt. Omdat het gebouw oud is en te klein ontwerpt de Harderwijkse architect Van Lonkhuizen een nieuw kerkgebouw iets verderop. In juli 1933 verhuizen de Gereformeerden naar hun Plantagekerk met 850 zitplaatsen. Het oude gebouw bij de Smeepoort, inmiddels gedegradeerd tot aardappelpakhuis, brandt in 1942 af. Na de Tweede Wereldoorlog neemt, samenhangend met de groei van de stad, het aantal Gereformeerden sterk toe. De Gereformeerde Kerk bouwt een tweede kerk ten gerieve van de dan nog geïsoleerd gelegen nieuwbouwwijk op twee kilometer buiten de stadspoort, die niet zonder reden de Tweelingstad wordt genoemd. Deze Veldkampkerk op de hoek van de Veldkamp en de Beukenlaan komt in 1957 in gebruik, zie ook het Vittepraetje van juni 2019. Als Harderwijk verder blijft groeien en de leemte tussen oude stad en Tweelingstad wordt opgevuld met de wijk Stadsdennen, verrijst in deze wijk een derde Gereformeerd kerkgebouw. De Stadsdennenkerk aan de Alberdingk Thymlaan, ontworpen door D. Egberts, komt in 1969 in gebruik.

DE HERVORMDE GEMEENTE

Intussen sluimert er al sinds 1912 binnen de Hervormde Gemeente in Harderwijk een scheiding der geesten. Beroepen predikanten behoren steeds vaker tot de meer behoudende stroming, de zogenaamde Gereformeerde Bond. Aanhangers van een lichtere kijk op Bijbel en geloof willen meer ruimte. Deze kwestie

laait vooral op rond predikantsbenoemingen, zoals in 1931 en 1944. Een groep ontevreden gemeenteleden begint vanaf 1932 met alternatieve Hervormde 'jeugddiensten' buiten de Grote Kerk. Rond de vacature van een van predikantsplaatsen in 1944 organiseren jongeren een handtekeningactie voor althans één minder behoudende voorganger. Ze krijgen bij de Hervormde kerkenraad geen gehoor, en gaan onder de noemer Hervormde Evangelisatie eigen diensten organiseren in de Stadshal, een toenmalige tot (bioscoop) zaal omgebouwde eierveiling die stond aan de Doelenstraat naast de huidige kruidentuin.

Na diverse onverkwikkelijkheden tussen de meer en minder behoudenden komt het rond 1950 tot een overeenkomst. De Hervormde Evangelisatie scheidt zich niet af, maar wordt binnen de Hervormde Gemeente Harderwijk een zelfstandig onderdeel, een zg. buitengewone wijkgemeente. Dit is een nieuwe constructie binnen de landelijke Nederlandse Hervormde Kerk om moderne gelovigen binnen de oude kerkstructuren te houden. De Hervormde Evangelisatie gaat ijveren voor een eigen kerkgebouw, en met succes. Dat gebouw aan de Stationslaan 112 komt in november 1952 in gebruik. Bij de steenlegging valt blijkens een perspublicatie de naam Pauluskerk, maar de aanduiding 'nieuwe kerk' wordt al snel de eigennaam van gebouw en gemeente: de Nieuwe Kerk. Spoedig wordt de kerk (650 plaatsen) te klein en vanaf 1957 houdt deze gemeente elke zondag ook diensten in een tweede gebouw: aanvankelijk is dat de school aan de Deventerweg, vanaf 1960 het wijkgebouw van de Hervormde Gemeente aan de Pontanuslaan (thans huisartsenpraktijk). Van 1971 tot omstreeks 2000 houdt de Nieuwe Kerkgemeente wekelijks op zondag

een protestantse dienst in de katholieke St. Catharinakerk aan de Van Maerlantlaan, Hier ontwikkelt de Nieuwe Kerkgemeente zijn oecumenische inslag.

DE PROTESTANTSE GEMEENTE

Landelijk besluiten de Nederlands Hervormden, Gereformeerden en Lutheranen vanaf de zestiger jaren tot een Samen op Weg-proces, dat in 2004 resulteert in de fusie tot Protestantse Kerk in Nederland (PKN). In Harderwijk pakken de Gereformeerde Kerk en de Hervormde Nieuwe Kerkgemeente deze ontwikkeling begin jaren '80 op. Zij fuseren uiteindelijk in 2011 tot Protestantse Gemeente Harderwijk (PGH), met vijf kerkgebouwen:

de Plantagekerk, Nieuwe Kerk, Stadsdennkerk, Veldkampkerk en in Drielanden de Regenboog.

Onder de druk van een krimpend ledental en teruglopende financiën blijkt instandhouding van vijf kerkgebouwen te duur. Alle

kerken, uitgezonderd de nog nieuwe Regenboog in Drielanden worden te koop aangeboden. De afstoting van zoveel kerken tegelijk geeft aanleiding tot veel aandacht in de lokale en ook landelijke media. Betrekkelijk snel kunnen achtereenvolgens de Nieuwe Kerk, de Stadsdennkerk en de Veldkampkerk worden verkocht aan ontwikkelaars van woningbouwprojecten. De Plantagekerk, het rijksmonument aan de Stationslaan/Frisegracht dat de laatste jaren buiten gebruik was geweest, wordt gerenoveerd en is sinds 2017 weer vol in gebruik. In de achterliggende jaren zijn intussen de verhoudingen tussen de voormalige hervormde 'Oude' en Nieuwe Kerk aanzienlijk verbeterd. Dat wordt mooi zichtbaar nadat beide kerkgenootschappen hun bouwplannen voor ieder een eigen kerkgebouw in Drielanden bij gebrek aan voldoende financiën moeten opgeven. Voor gezamenlijke rekening verrijst aan het Biezenplein kerkelijk centrum De Regenboog, waar sindsdien beide kerkgenootschappen op zondagmorgen in goede harmonie achtereenvolgens en in wekelijks wisselende volgorde elk hun eigen dienst houden.

Naast de Grote Kerk opent de Hervormde Gemeente Harderwijk in 1960 de Bethelkerk aan de Wittenhagen. Het gebouw wordt in 1981 volledig door brand verwoest. Op de zelfde plaats verrijst in 1983

een nieuwe Bethelkerk, ontworpen door architect P. Wassink.

In 1990 wordt in Stadsdenn aan de Jacob Catsstraat een Hervormde wijkgebouw (geen kerk) De Open Hof geopend. Dit gebouw is enkele jaren geleden overgenomen door de Baptistengemeente en verbouwd. De Baptisten 'kerken' overigens niet hier, maar in het Morgen-College aan de Sypel 2.

Schrijvend over de PKN-kerken in de stad Harderwijk mag ook de Hervormde Gemeente Hierden niet onvermeld blijven. Deze bestiert namelijk behalve de Dorpskerk in Hierden ook kerkgebouw Het Visnet in de Harderwijkse wijk Frankrijk.

Dit heeft een politieke voorgeschiedenis: bij de roerige totstandkoming van de wijk Frankrijk op - volgens de Hierdenaren - Hierdens grondgebied ging het er vanaf 1977 jarenlang zeer heftig aan toe. Hierden verzette zich tegen een oprukkend Harderwijk met, als het aan burgemeester en wethouders lag, 2.500 of 4.000 woningen. Tot de concessies die het gemeentebestuur uiteindelijk begin jaren '80 moest doen behoorde - naast een maximum van 1.500 woningen - de toezegging dat een christelijke school en eventuele kerk in Frankrijk onder Hierdens gezag zouden komen te staan. Het Visnet aan de Frankenskamp (anno 1996) ressorteert daarom onder de kerkenraad van Hervormd

Hierden. Hiermee zijn er overigens binnen Harderwijk maar liefst drie PKN-‘filialen’ actief: want ook de Hervormde Gemeente Harderwijk (Grote Kerk, Bethelkerk, Regenboog) en de Protestantse Gemeente Harderwijk (Plantagekerk, Regenboog) behoren tot de landelijke PKN.

De Dorpskerk in Hierden dateert in de huidige vorm van rond 1850 en kwam voort uit een school annex evangelisatielokaal. Het was van oorsprong een hallenkerk met tongewelven. In 1937 werden twee zijvleugels toegevoegd. De gevel wordt bekroond met een klokkentorentje. Het torenuurwerk is afkomstig uit het oude stadhuis van Harderwijk. De Dorpskerk is een gemeentelijk monument.

NEDERLANDSE PROTESTANTENBOND

In 1884 vestigt zich in Harderwijk een afdeling van de Nederlandse Protestantenbond (NPB), een onafhankelijke vrijzinnige geloofsgemeenschap, los van de bestaande kerkstructuren. De NPB laat het christelijke geloof sterk bepalen door een ondogmatische houding, waarin vrijheid van denken en geloven op basis van eigen inzichten centraal staat. Aanvankelijk kerkt

men in een pand aan de Schoolsteeg. In 1936 wordt het kleine markante kerkgebouw aan de Verkeersweg hoek Stationslaan in gebruik genomen, een ontwerp van architect Hendriks uit 't Harde.

Medegebruikers in de loop der tijd worden de Doopsgezinde Gemeente en de Zevende Dag Adventisten. De Harderwijkse NPB zelf wordt omstreeks 2003 opgeheven. Het gebouw is tegenwoordig in beheer bij centrum voor vrije gedachten De Zin. Op zaterdag kerken er nog altijd de Zevende Dag Adventisten, die het Adventskerk noemen.

CHRISTELIJK GEREFORMEERDEN

In de fusie in 1898 tot Gereformeerde Kerk kan niet iedereen zich vinden. Diverse leden treden uit en sluiten zich aan bij de Christelijke Gereformeerde Kerk van Elburg. In 1900 stichten zij van daaruit ook in Harderwijk een Christelijk Gereformeerde Kerk. In 1905 koopt men aan de Hoogstraat een voormalige burgemeesterswoning schuin tegenover de Ouderwetse Bakkerij en verbouwt deze tot kerk met pastorie.

Als de Christelijk Gereformeerde Kerk in 1960 het nieuwe kerkgebouw De Zaai-er aan de Laan 1940-1945 in gebruik neemt gaat het oude gebouw dienen als oefenruimte voor de Bescherming Burgerbevolking (BB). Later is het onder de naam Zevende Hemel de royale woon- en studioruimte voor enkele bekende artistieke Harderwijkers: achtereenvolgens kunstenaar Willem Brauckmann, drukker Steven Hond en radio/tv-presentator Jan Douwe Kroeske.

ANDERE KERKGEBOUWEN Gereformeerde Gemeenten

Aan de Korte Hogeweg staat het voormalige kerkje van de **Oud-Gereformeerde Gemeente**, omstreeks 1935 ontworpen door de Harderwijker architect Bultman.

Daar werd zomer 2012 de laatste dienst gehouden, er waren te weinig leden en kerkenraadsleden overgebleven. Deze kleine en zeer behoudende geloofsgemeenschap was in 1930 ontstaan als een vrije gereformeerde gemeente en werd in 1944 opgenomen in het verband van de Oud-Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Het voormalige kerkgebouw is tegenwoordig in particulier bezit en dient als schoonheidssalon.

Een ander kerkgenootschap, de **Gereformeerde Gemeente in Nederland**, opende in 1979 een bescheiden kerkgebouw aan de Marnixstraat. Ook deze uiterst behoudende gemeente is bij gebrek aan vers bloed opgeheven, de laatste dienst was in juli 2017. De kerk maakt plaats voor woningbouw.

De **Petrakerk** aan de Busken Huetlaan hoek Vondellaan is van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt, ook wel aangeduid met 'Artikel 31', verwijzend naar dit artikel van

de Dordtse kerkorde. Na een conflict over de doop splitste een groot aantal leden van de Gereformeerde Kerk zich in 1944 af. Hun kerkgebouw in Harderwijk dateert uit 1974 en is onlangs zeer ingrijpend verbouwd tot energieneutraal en eerste gasloze kerkgebouw van ons land. Landelijk is er momenteel sprake van toenadering van de Vrijgemaakten met de Christelijk Gereformeerden, maar de rol van de vrouw in het ambt zorgt voor verdeeldheid. Een behoudende groep heeft zich afgesplitst en houdt sinds 2017 onder de naam **Gereformeerde Kerk Nederland** diensten in het gebouw van voorheen Monuta in de Beetstraat.

Evangelische kerkgenootschappen

‘Twee geloven op één kussen, daar slaapt de duivel tussen.’ En: ‘waar drie gelovigen bijeen zijn ontstaat een nieuwe kerk’. Gezegden die helaas zijn gebaseerd op de praktijk. Om allerlei theologische maar soms ook louter menselijke redenen vertonen kerken geregeld afsplitsingen. In Harderwijk was de oprichting van de Volle Evangelie Gemeente zo’n ontwikkeling. In de zeventiger jaren stapten vrij veel gereformeerden over. Voor hen waren de gereformeerde leer of het karakter van de kerkdiensten te knellend.

Hieruit kwam de huidige Christengemeente **Sefanja** voort, met o.a. een andere liedkeuze en begeleiding door bands. Hun kerkgebouw is het voormalige protestants militair tehuis en voormalige bibliotheek aan de Stationslaan 121. Inmiddels zijn er in Harderwijk meer groeperingen van evangelische aard. Ze komen bijeen in diverse zalen en scholen en beschikken niet over kerkgebouwen.

Overige kerkgebouwen

Harderwijk kent nog enkele andere gebouwen die als kerk of gebedshuis kunnen worden gekarakteriseerd.

De kerk van het **Apostolisch Genootschap** aan de Veldkamp is in 1970 in gebruik genomen en later verbouwd. Architecten waren Immerzeel en Leeuwenburgh.

Aan de Kennedylaan staat de **Nieuw Apostolische Kerk**. Dit genootschap heeft in Harderwijk een lange geschiedenis. Al in 1910 had deze geloofsgemeenschap een gebouw de Hoogstraat 24.

Eveneens aan de Kennedylaan heeft het **Leger des Heils** een gebouw voor samenkomsten. Dit is een voormalige gymzaal die in 2001 ingrijpend is verbouwd.

De **Koninkrijkszaal van de Jehova's Getuigen** staat aan de Anne Franklaan hoek Vondellaan.

De **Oude Synagoge** op de hoek van de Jodenkerksteeg en de Kleine Marktstraat is gebouwd in 1839 op dezelfde plek waar eerder een synagoge was ingericht, maar die destijds wegens instortingsgevaar moest worden afgebroken. Het gebouw vormt sinds de Tweede Wereldoorlog nog slechts een herinnering aan de Joodse gemeenschap die Harderwijk tot de oorlog had. Het is nu een inloophuis, maar op de bovenverdieping is ter nagedachtenis een expositie over de Joodse stadsgeschiedenis ingericht. Sinds 2011 bevindt zich er een herinneringswand voor de Joodse gemeenschap van Harderwijk van voor de Tweede Wereldoorlog.

Harderwijk heeft twee moskeeën. De **El Mohsinine moskee** van de Marokkaanse gemeenschap staat aan de Slauerhoffstraat.

De **Mehmet Akif Ersoy moskee** aan de Anne Franklaan is een Turkse moskee, genoemd naar de dichter van het Turkse volkslied.

BRONNEN

Karel Mars (bew. Martijn Pijnenburg en Niek de Jong): De parochiekerken van Harderwijk

Alie Dijkslag: Een gewichtige ure, 75 jaar Plantagekerk 1933-2008 (2008)

Theo Bakker: Vijftig jaar Veldkampkerk 1957-2007

Govert van der Boom: De verNIEUWEnde KERK (2012)

www.streekarchivariaat.nl/collectie/kranten

reliwiki.nl

websites van vermelde kerkgenootschappen

De molens op de vestingwal ‘Keelaf’ en hun opvolgers

door N.C.R. de Jong

Op de befaamde plattegrond van Jacob van Deventer uit circa 1560 zijn buiten de vesting Harderwijk drie standerdmolens getekend. Binnen de stadsmuren geen een. Op de gravure van Frans Hogenberg uit omstreeks 1580, die de gezichten land- en zeezijde weergeeft, zijn ook geen windmolens in de stad te zien. Pas op de plattegrond van Nicolaas van Geelkercken uit 1639 bevinden zich twee standerdmolens binnen de stadsmuren. Een op het bolwerk Keelaf en een op het Nieuwe Blokhuis (op die kaart wordt dit foutief het Oude Blockhuis genoemd).

Op de tekening van de stad van de schilder Jan Peeters (1659) zijn vier standerdmolens afgebeeld: een buiten de stadsmuren, die voor de Luttekepoort staat en drie erbinen, namelijk de molen op het bolwerk ‘Cortedood’, een bij de Smeepoort en een op het bolwerk ‘Keelaf’.

Het onderstaande artikel gaat over de windmolen op het bolwerk Keelaf en zijn opvolgers, die niet allemaal op dezelfde plaats hebben gestaan. Ook de verschillende molenaars van de molen worden besproken.

1. DE MOLENS OP KEELAF

Aan het einde van de 16e en begin 17e eeuw vinden er aan de fortificatiewerken van Harderwijk onderhouds- en herstelwerkzaamheden plaats. Ingenieur mr. Adriaen Anthoniszoon uit Alkmaar maakt in mei 1585 in opdracht van het

De tweede molen van rechts is de molen op Keelaf (Johannes Grybius, 1673)

stadsbestuur een bestek om een gracht te graven aan de noordoostzijde van de stad en ter plaatse een bolwerk op te werpen, dat later de naam 'Keelaf' krijgt. Dit bolwerk lag op de plaats waar nu het Huis van de Stad staat.

In 1621 gaf het stadsbestuur aan ingenieur Jan van den Bosch opdracht om een bestek te maken voor het verdiepen van de gracht "lopende van 't Nieuwe blok-huis tot aan de Grote poort om het bolwerck, daer de wintmolen op staet". Hieruit kunnen we opmaken dat vrij spoedig na het gereedkomen van het bolwerk Keelaf er een molen op verrijst. Het zal waarschijnlijk een standerdmolen zijn geweest, zoals die op oude prenten en plattegronden van Harderwijk staat afgebeeld. Uit de documenten in het Harderwijker Stadsarchief is niet op te maken wie de eerste molenaar is geweest. Een aantal namen van molenaars komt bovendien: Henrick Gosens (1630-1636), Henrick Wouters (1644-1648) en Aelt Dircksen (1653-1658). Deze mullers hebben in die tijd het gras op de wal, waar de molen op stond, van de stad gepacht.

Jan Teunissen (molenaar van 1685 – 1695)

Jan Teunissen ook wel Jan Muller genoemd getuigt in 1695 in een burgerlijke rechtszaak, dat hij vanaf 1685 tot en met 1695 molenaar op de molen binnen de stad op de stadswal is geweest. Hij is tijdens deze getuigenis ongeveer 40 jaar, dus kan geconcludeerd worden dat hij omstreeks 1655 geboren is.

In het voorjaar van 1685 vindt een ruzie plaats tussen Jan Teunissen en Marten Jacobsen. Marten is de zoon van Jacob Muller, de molenaar van Hierden. Voor de Schepenrechtbank verklaart Marten dat hij Jan Teunissen met een tang geslagen heeft, maar Jan heeft hem eerst uitgescholden. Jan ontkent het laatste. Hij eist in november van Jacob Muller, die borg staat voor zijn zoon, een som van 100 rijksdaalders als smartengeld boven op de rekeningen van de apotheker en de chirurgijn. De rechtbank besluit, na verhoor van beide partijen, dat 36 gulden boven op de apothekers- en chirurgijnskosten een goede eis is.

Omstreeks 1690 trouwt Jan met Henrickjen Martens. Het paar krijgt vier kinderen. Jan stopt in 1695 als molenaar.

Het gezin van Jan Teunissen en Henrickjen Martens

Jan Teunissen trouwde met Henrickjen Martens. Het paar kreeg vier kinderen:

- Heimerickjen, die op 31 januari 1692 gedoopt is*
- Heijme, een zoon, gedoopt op 16 augustus 1693*
- Annetje, gedoopt op 28 juli 1695. Zij heeft amper drie weken geleefd en werd op 13 augustus 1695 begraven.*
- Weer een Annetje, die gedoopt is op 10 november 1696*

Twee weken na de geboorte van haar laatste dochter overlijdt moeder Henrickjen.

Van de drie kinderen overlijden er twee in 1702.

Jan Willemsen (molenaar van 1695 – 1704)

Een recognitie uit 1697 vermeldt dat Jan Willemsen, molenaar, wonende in een huis in de Nonnenstraat, de molen op de wal aan de oostzijde van de stad bezit. Jan is op 22 mei 1698 in Harderwijk in het huwelijk getreden met Jannetje Claes.

Het gezin van Jan Willemsen en Jannetje Claes

Jan Willemsen trouwde op 22 mei 1698 in Harderwijk met Jannetje Claes.

Jan Willemsen is afkomstig uit Apeldoorn en Jannetje Claes uit Harderwijk. Beiden wonen tijdens het huwelijk al in Harderwijk. Het paar krijgt twee kinderen:

- Willemke (* 3 juni 1702, † 16 juni 1702.)*
- Mechteltje (* 22 juli 1703).*

Een half jaar vóór het huwelijk bezwaart Jan zijn huis en de molen bij de diaconie met 500 gulden. Deze lening wordt pas 90 jaar later, in 1788, geroyeerd.

Een jaar na de geboorte van zijn dochter Mechteltje wordt Jan Willemsen op 31 juli 1704 begraven in de Grote Kerk.

Moeder Jannetje laat vastleggen dat zij haar onmondige dochttertje Mechtelt 300 dukaten uit zal keren en haar zal leren lezen en schrijven onder verband van een huis, hof en molen op de wal met goedkeuring van haar zwager en schoonzuster Gerrit Gosensen Ganse en Henrickje Willems.

Een jaar later op 7 juni 1705 hertrouwt de weduwe Jannetje Claes met de nieuwe molenaar: Arien Hendricksen Hartshoorn.

Arien Hendricksen Hartshoorn (molenaar van 1705 – 1733)

Arien Hendricksen Hartshoorn is afkomstig uit Amersfoort, maar wel woonachtig in Harderwijk. In het kader staat het gezin van Arien en Jannetje, zij kregen acht kinderen.

Het gezin van Arien Hendricksen Hartshoorn en Jannetje Claes

Arien Hendricksen Hartshoorn en Jannetje Claes kregen acht kinderen, waarvan 3 tweelingen:

- Willempje en Hendrick (tweeling, * 2 februari 1706)*
- Aaltjen en Klaas (tweeling, * 3 maart 1709)*
- Hendrikjen (* 13 december 1711)*
- Jan en Frans (tweeling, * 25 januari 1714)*
- Katrijntje (* 5 april 1715).*

De eerste 20 jaar van zijn werk op de Keelaf-molen verliep blijkbaar rustig, maar in 1724 is de molen waarschijnlijk door stormschade in zeer slechte staat geraakt, zodat er een nieuwe molen gebouwd moet worden. De magistraat¹ machtigt de overprovisoren van het Kinderhuis² om met Arien Hendricksen, molenaar ten overstaan van de Diaconie te onderhandelen over een obligatie van 500 gulden

ten behoeve van de Diaconie. Met de bedoeling om een nieuwe molen te kunnen realiseren. Op 7 januari 1725 staan Arien Hendricksen en Jannetje garant met hun nieuwe molen om in jaarlijkse termijnen de bouw van de nieuwe koren-, windmolen te betalen aan molenmeester Anthony de Koning uit Amersfoort. De molenmeester heeft voor het maken van die molen heel veel materialen moeten leveren.

De materiaalleveringen van molenmeester Anthony de Koning aan Arien Hendricksen Harthoorn ten behoeve van diens nieuwe molen:

- twee voeghouten ieder 18 ½ voeten lang
- twee steenlijsten elk 18 ½ voeten
- een windpeluw (de zwaarste balk van de kapconstructie) van 12 ½ voet
- twee trapbomen 28 voet lang of langer
- vier hoekstijlen
- een kruisbalk lang 25 voet
- vier stukken voor de zedel ieder zes voeten lang en 14 bij 14 duim dik
- een nieuwe naald
- een nieuw rad achterwerk en voorwerk en voor het voorwerk een nieuwe schijfloop
- de kammen voor de raderen
- een hele nieuwe praam (vang)
- een geheel nieuwe kap met spanten en planken en het keuvelens
- zes eikenbomen voor het maken van kruisbalken en schoren

De molen en het molenaarshuis

Het leveren van al die materialen gaat soms niet goed, zoals bijvoorbeeld de levering van zes eikenbomen voor het maken van kruisbalken en schoren. De bomen worden gekocht bij Willem Reijersen op de eerste zondag na nieuwjaar in 1723 en lagen bij Aert Wernerss in Hierden. De getuigen Egbert van Hunteelaar, 34 jaar, en Reijer Buis, omtrent 27 jaar oud, beide timmermansknecht en burger van Amersfoort verklaarden bij het Amersfoorts gerecht, dat ze voor meester timmerman Anthony de Koning moesten werken aan de molen op de wal in Harderwijk. Zij verklaren dat zes houten tot twee schoren en een kruisbalk waren verwerkt. De anderen twee schoren

en een kruisbalk deugen niet. De schoren zijn te dun en “mishakt”. De kruisbalk is te vurig en ten ene maal ongeschikt om gebruikt te worden. Molenaar Arien Hendricksen wil daarom alleen de halve koopsom aan Willem Reijersen voldoen. De uitspraak luidt dat Reijersen de kosten van de rechtspraak moet betalen. Hij laat het er niet bij zitten, want op 18 februari 1724 komt de zaak weer voor, nu bij de Schepenrechtbank. Na een uitvoerig verslag concludeert de rechtbank dat Willem Reijersen niet in zijn recht staat en dat molenaar Arien Hendricksen de drie slechte bomen niet hoeft te betalen.

De lening, die Hendricksen bij molenbouwer De Koning heeft afgesloten, wordt in 1729 volledig afgelost, zodat hij bij de Schepenen geroyeerd kan worden. Arien heeft een kleine vijf jaar van zijn nieuwe molen kunnen genieten, want hij wordt op 26 november 1733 begraven in de Grote Kerk. Zijn vrouw Jannetje Claes op 9 mei 1735.

Op 14 mei 1737 vindt de boedelscheiding plaats van wijlen Arien Hendrick Hartshoorn en Jannetje Claes. Van de acht kinderen leven er dan nog zes. De tweeling, Jan en Frans, is in de tussentijd overleden. Hun oudste zoon Henrick Hartshoorn en zijn echtgenoot Jannetje van Otterlo krijgen tegen f. 3.200,-- het huis met hof en de molen met alle toebehoren.

Henrick Hartshoorn (molenaar van 1737 – 1751)

Twee jaar voordat hij eigenaar van de molen werd, op 26 juni 1735, is Hendrick Hartshoorn getrouwd met Jannetje van Otterlo.

Het gezin van Hendrick Hartshoorn en Jannetje van Otterlo

Op 26 juni 1735 waren Henrick en Jannetje, de weduwe van Evert Evertsen, in het huwelijksbootje gestapt. Het echtpaar kreeg drie kinderen:

- Arien, gedoopt op 28 september 1737
- Dirk, gedoopt op 27 februari 1739
- Jan gedoopt op 27 april 1740.

Tijdens hun leven hebben Hendrick en Jannetje veel leningen afgesloten en zijn ze verhuisd van de molen naar een woning, die een eindje van de molen af stond. Ook had Hendrick nogal ‘losse handjes’ en probeerde hij belasting te ontduiken. Hieronder de verslagen daarvan in de recognitieboeken.

Drie dagen na de boedelscheiding van de erfenis van zijn ouders zijn Hendrick en zijn echtgenote fl. 500 schuldig aan de ontvanger Boon van Voorst. Als onderpand staat onder andere een huis met een hof erachter aan de Molenstraat, benevens de wind-, korenmolen op de wal, die hij van zijn ouders had geërfd.

Molenaar Henrick Hartshoorn staat op 14 mei 1738 samen met Berend Egbertsen terecht voor mishandeling van twee studenten. Beide heren zijn op 16 februari 's avonds tussen 10 en 11 uur aan het stappen in de stad. In de Schoenmakerstraat bij de put ontmoeten zij twee studenten, Otto van Eck en Gerardus Duijmaer. Het komt tot een handgemeen, waarbij een van de heren een mes trekt. Student Duijmaer trekt op zijn beurt ter verdediging zijn hartsvanger, maar die wordt hem met een stuk hout uit de hand geslagen. Van Eck die zijn vriend met zijn degen te hulp schiet ondergaat hetzelfde lot. Een van overvallers eist van Duijmaer, die op de grond ligt zijn geld. Duijmaer heeft niets op zak. Hij krijg nog wel een aantal klappen met het hout. Van Eck krabbelt overeind en weet de stadswacht te waarschuwen. Henrick en Berent worden veroordeeld tot respectievelijk 20 £ en 40 £ (pond).

In mei 1740 zijn Henrick en zijn vrouw Jannetje f. 728,-- schuldig aan Pieter de Rijp, getrouwd met Mechtelt Jansen met als onderpand hun huis (Molenstraat) en molen aan de Havendam. De weduwe van Pieter de Rijp verklaart in januari 1752 dat de lening afgelost is.

De Schepenen van Harderwijk veroordelen op 5 november 1742 Henrick tot een boete van vier gulden, omdat hij een zak meel bestemd voor het Kinderhuis niet heeft laten wegen bij de Waag en hiermee de belasting (impost op het gemaal) ontduikt.

Henrick en Jannetje sluiten in augustus 1745 weer een lening af. Zij hebben dan een schuld van vier honderd carolus guldens bij Berent Wesselens. Als onderpand staan de molen op de wal en hun huis met erf en hof bij de molen. Jannetje ontvangt in 1751 haar erfdeel van de boedel van Gosen van Otterlo, die in Jutfaas woonde. Helaas wordt er niet bij vermeld waaruit dit erfdeel bestaat.

In 1752 verhuizen Henrick en Jannetje naar de Grote Poortstraat dicht bij de Poort. Ze kochten van Isaac Offenbergh en zijn echtgenote Elisabeth Snel een huis staande in de Hoog- of Grote Poortstraat met een schuur erachter, die uitkomt op de Vuldersbrink. Ze betaalden hiervoor vierhonderd en zesenzeventig guldens. Op 18 januari 1758 leende echtpaar Hartshoorn 100 carolus guldens van Arnt van Asselt, als onderpand stond hun huis aan de Grote Poortstraat.

Hendrick Hartshoorn wordt op 21 december 1770 begraven. Na het overlijden van Hendrick verkoopt zijn weduwe Jannetje met haar zonen Ariën en Dirk op 21 februari 1771 het huis staande in de Hoogstraat (tegenwoordig Grote Poortstraat) plus de schuur aan de Vuldersbrink aan Jan Volthe en zijn vrouw Hendrikje Karssen voor de som van negenhonderd caroli guldens.

Weduwe Jannetje van Otterloo wordt op 31 januari 1774 op het kerkhof van de Grote Kerk van Harderwijk ter aarde besteld.

Berent Henriksen (molenaar van 1751 – 1782)

Voor zijn overlijden had Hendrick Hartshoorn op 28 juni 1751 zijn molen, huis en erve verkocht aan Berent Henriksen voor 5000 gulden. Berent wordt op 25 augustus 1724 in Harderwijk gedoopt en trouwt op 4 mei 1753 met Lambertje van Asselt. In het kader leest u meer over het gezin van Berent Henriksen.

Het echtpaar Henriksen-Van Asselt sluit vlak na het aankopen van de molen een lening af, want op 4 december 1753 zijn zij f. 800,- schuldig aan Mechtelt Jansen, weduwe van Pieter van de Rijp. Als onderpand worden gegeven: het huis en de hof aan de Walle (einde Molenstraat) en de molen staande op de wal aan de haven.

Molenaar Berent Henriksen wordt begraven op 5 mei 1782

Zes jaar na de dood van haar man, op 6 maart 1788, verkoopt weduwe Lammertje van Asselt aan Jan Janzen Mulder, echtgenoot van Jannetje Jans van Hardevelt het huis en erf in 't steegje 'Agter de Nonnen' naast Rijer den Grooten en ook de koren-molen met alle gereedschappen, staande op de wal. Gezamenlijk verkoopbedrag: f. 4.500,--.

*Het gezin van Berent Henriksen en Lambertje Wichman van Asselt
Berent Henriksen is de zoon van Hendrik Barentsen en Evertjen Everts.
Op 4 mei 1753 trouwt Berent met Lambertje Wichmans van Asselt. Zij is
gedoopt op 12 januari 1716 te Elspeet. Lambertje is de dochter van Wijch-
man Helmertz en Hendrikje Jans.*

Het echtpaar krijgt vier kinderen:

- Evertjen (*10 maart 1754)
- Henrik (* 4 februari 1756)
- Hendrikjen (* 17 maart 1758)
- Hendrik (* 21 oktober 1759).

Jan Janzen Muller (molenaar van 1788 – 1816)

Op 7 maart 1788, een dag na de aankoop van de molen, sluiten Jan Janzen en zijn vrouw Jannetje Jans van Hardevelt drie leningen:

- een bij het Diaconie Weeshuis groot 500 gulden
- een bij zijn burens Reijer den Grooten en Henrica van Wessels groot 1600 gulden. Deze lening wordt 3 jaar later op 18 maart 1791 geroyeerd.
- een bij Otto van Buren en zijn echtgenote Hendrikje van Galen.

De rente bij alle drie de leningen is vier procent. Als onderpand stond bij alle leningen het huis en erf en de koren-molen met al het gereedschap.

Jan Janzen Mulder, die geboren is te Sappemeer verkrijgt op 14 maart 1788 het Klein Burgerrecht. Hij moet daarvoor de eed afleggen en 30 gulden betalen.

Op 2 maart 1791 zijn Jan Janzen Mulder en zijn echtgenote Jannetje f. 1000,- schuldig aan de Diaconie van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk, met als onderpand huis en erf in het steegje 'Agter de Nonnen' naast 't huisje van Rijer den Grooten plus de korenmolen op de wal bij de haven.

Vijf maanden na het afsluiten van de lening bij de diaconie wordt Jans vrouw Jannetje Jans van Hardevelt op 15 september 1791 begraven in de Grote Kerk.

Op 7 augustus 1795 koopt Jan Jansen van Anna Catharina Saverge, weduwe van Rijer den Grooten het naast hem gelegen huis achter de Nonnen. Hij betaalt er 175 gulden voor.

Uit een rapport, opgesteld door de raadsleden Steenwinkel en Moojen, dat op 14 oktober 1805 door de Raad vastgesteld wordt, blijkt dat de molen een geldmolen is, dat wil zeggen dat het malen van het graan met geld betaald wordt en niet in natura. De molen op de wal maalt van 1 juli 1814 tot 30 juni 1815 5449 schepels⁴ rogge, 1803 schepels tarwe, en vrij weinig boekweit. De molenaar haalt het koren op en brengt het ook weer thuis bij de bakkers en particulieren.

Uit een notariële akte uit 1814 blijkt dat Jan Jansen Molenaar nog steeds eigenaar is van de molen op de wal bij de haven. Hij leent bij de Verenigde Nederlanden f. 500,- met als onderpand de molen. De molen heet dan 'De Meermin'.

Willem Leenen (molenaar van 1816 – 1822)

In 1816 komt Willem Leenen in het bezit van de molen. Hij koopt hem van Jan Jansen.

Willem is geboren in Iselohn (Duitsland) op 25 juli 1764.

Zijn eerste vrouw is Anna Elisabeth Koenen, die op 15 november 1813 overlijdt.

Willem hertrouwt op 4 november 1814 met Theodora Dirks.

De gezinnen van Willem Leenen

Willem Leenen was de zoon van Matheus Leenen en Helena Bruchhagen. Willem is geboren in Iselohn (Duitsland) op 25 juli 1764.

Willem is twee keer getrouwd.

Zijn eerste vrouw was Anna Elisabeth Koenen. Zij was de dochter van Peter Koenen en Anna Maria Catharina Koenen. Uit dit huwelijk komen elf kinderen voort:

- *Petrus Leonardus (* 26 maart 1792), wordt bakker in Eerbeek.*
- *Leonardus (* 9 september 1794)*
- *Bernardus (* omstreeks 1795)*
- *Henricus (* 10 juli 1796), wordt smidsknecht te Nieuwendam.*

- *Matheus (* 5 februari 1798), wordt net als zijn vader molenaar. Hij heeft dit beroep niet erg lang uitgeoefend, want hij overlijdt op 6 april 1824.*
 - *Jacobus Everhardus (* 20 januari 1800)*
 - *Helena, gedoopt omstreeks 1801, is dienstmeid tot zij in 1833 trouwt met Gerardus Mengelberg.*
 - *Anthonius Laurentius (* 14 oktober 1803), is flankeur⁵ bij het leger*
 - *Anna Maria Catharina (* 6 maart 1805)*
 - *Anna Elisabeth (* 26 november 1808), heeft als beroep naaister.*
 - *Johannes (* 1811), heeft maar een half jaar geleefd.*
- Alle kinderen kwamen in Eerbeek op de wereld.*
Moeder Anna Elisabeth Koenen overlijdt 15 november 1813 in Eerbeek.

Willem hertrouwt op 4 november 1814 met Theodora Dirks, geboren te Enke, ook wel Dirkje Dirks genoemd. Bij haar worden drie kinderen geboren:

- *Een levenloos dochttertje op 26 juli 1817*
- *Elisabeth (* 10 september 1818)*
- *Theodora Margrita (* 27 april 1821)*

Na de dood van Willem op 22 november 1822 zet zijn weduwe Theodora het bedrijf voort. Een advertentie in de Arnhemsche Courant van 27 april 1826 maakt melding van de veiling van de windkorenmolen "De Meermin" te Harderwijk van wijlen Willem Leenen. De verkoop vindt niet plaats.

Bij de volkstelling van 1830 woont weduwe Leenen nog in het pand aan de Nonnenstraat samen met haar stiefzoon Bernardus, beroep molenaarsknecht en haar dochters Theodora en Elisabeth. Tevens woont bij hun Wouter van den Akker, geboren te Enke, 26 jaar, van beroep molenaarsknecht en Gerritje Dirks, geboorteplaats Nijkerk, 18 jaar.

De erfgenamen van wijlen Willem Leenen bieden in de Arnhemsche Courant van 24 april 1834 de molen weer te koop aan. Nu met succes. Ze verkopen de windmolen (sectie E, nr. 22), een huis en erf (sectie E, nr. 68), een huis en erf (sectie E, nr. 69) en een tuin met vruchtbomen (sectie E, nr. 67) voor f. 8000,- aan Jan Jansen Molenaar, wonende in de Grote Poortstraat te Harderwijk. Deze Jan is dezelfde Jan Janzen die in 1816 de molen aan Willem Leenen had verkocht.

Ook wordt de inboedel en het vee verkocht. De opbrengst is 194,70 gulden.

Een van de opkopers is Lambertus van Husselt. Hij koopt gordijnen, handdoeken, een schilderij, een kleed, een bed met kussen, een kabinet, een paard, een haam⁶, een koe, een snijkast, een slijpsteen en een tafel. Lambertus wordt bij Jan Janzen de nieuwe molenaar.

Jan Janzen Molenaar / Lambertus van Husselt (molenaar 1834 – 1841)

In 1834 op 22 mei leent de nieuw eigenaar, Jan Janzen Molenaar, f. 4500,-- bij Adriaan Kommers Pz., ingenieur 1e klas van de Waterstaat en Publieke Werken, wonend te Haarlem.

Een dag later op 23 mei vindt het roeyement plaats van de hypotheaire leningen op de molen, huis en erf aan de Nonnenstraat en het naast gelegen huis en erf. De afgeloste lening had Jan Jansen op 18 september en op 18 oktober 1819 bij Willem Leenen, molenaar te Eerbeek aangegaan.

Jan Jansen Molenaar is dan wel de eigenaar van de molen, maar hij is al meer dan zeventig jaar en daarom verpacht hij de molen aan Lambertus van Husselt.

In de Volkstelling van 1838-1840 woont Lambertus van Husselt in de Nonnenstraat nr. 572 samen met Jan Hamstra en Hendrika ten Besten. Lambertus is 50 jaar en geboren te Ermelo.

Jan Hamstra, geboren te Harderwijk, is 25 jaar en molenaarsknecht.

Hendrika is de dienstmaagd, geboren te Nunspeet en is 25 jaar.

Bij dezelfde telling woont Jan Jansen Molenaar nog steeds in de Grote Marktstraat nr. 579 samen met zijn dienstmaagd Heintjen Janzen van den Brink. Jan is weduwnaar en is 76 jaar oud.

Op 5 maart 1841 verkoopt Jan Jansen Molenaar:

- de windmolen 'De Meermin', op de wal (kad. sectie E 22) met alles wat er toebehoort;
- een tuin (kad. sectie E 67) groot zes roeden⁷ en 80 ellen⁸
- twee naast elkander onder een dak staande huizen met erf gelegen achter de nonnen (kad. Sectie E 68, grootte 25 ellen en (kad. Sectie E69), groot twee roeden en 10 ellen.

In de raadsvergadering van 17 november 1841 komt een verzoek van de vorige molenaar van "De Meermin", Lambertus van Husselt, aan de orde om een wind-, koren-, pel- en runmolen te mogen stichten bij de haven. De gemeenteraad besluit op 8 december om hiervoor geen toestemming te verlenen. Een nieuwe pelmolen is volstrekt niet noodzakelijk, omdat er nauwelijks of geen gerst verbouwd wordt en bovendien genoeg gelegenheid tot pellen aanwezig is. Een nieuwe molen zal ook nadelig zijn voor de bedrijfsvoering van de huidige molenaars.

Jan Janzen overlijdt op 8 januari 1845.

Johannes Everhardus en Petrus Everhardus Nijenhuis (molenaar van 1841 – 1884)

De kopers van de molen op 5 maart 1841 zijn Johannes Everhardus Nijenhuis, koopman, wonende te Harderwijk en zijn zoon Petrus Everhardus Nijenhuis, molenaarsknecht, wonende te Utrecht. Ieder voor de helft. De prijs bedraagt 8000 gulden.

Ze sluiten hiervoor een lening van drieduizend gulden af bij Adriaan Kommers Pzn., hoofdingenieur bij de Waterstaat in de provincie Drenthe, wonend te Assen. De persoonlijke gegevens van Johannes Everhardus Nijenhuis, die getrouwd is geweest met Mechteld Michels en met de Harderwijkse Hendrica Klijntunte, vindt u in het kader hiernaast. Johannes Everhardus Nijenhuis is ook nog eigenaar geweest van molens in Arnhem.

Johannes Everhardus Nijenhuis, zijn gezinnen en andere molens

Johannes Everhardus Nijenhuis werd op 22 september 1774 te Emmerik gedoopt. Hij is de zoon van Michiel Everhardus Nijenhuis en Wilhelmina Stam.

Johannes trouwt met Mechteld Michels. Zij werd omstreeks 1774 geboren. Tijdens dit huwelijk worden vier kinderen geboren:

- Gerardus (* 1 november 1804)
- Petrus Everhardus (* 23 februari 1808), die samen met zijn vader de korenmolen "De Meermin" in bedrijf houdt.
- Hendrica
- Johannes Hendricus Wilhelmus (* 1 november 1814), wordt zadelmaker in Arnhem

Alle kinderen komen in Arnhem op de wereld.

Johannes Nijenhuis was in die tijd herbergier in Arnhem.

Zijn vrouw, Mechteld Michels, was eerder getrouwd met Gerardus Roubroek. Van hem erfde zij bij testament van 20 maart 1797 de koren watermolen met de naam Prüermolen" te Arnhem. De molen was gelegen aan de St. Jansbeek buiten de St. Janspoort.

Na haar huwelijk met Johannes Everhardus Nijenhuis werd deze de enige eigenaar. Hij genoot een pacht van 550 gulden per jaar.

In 1822 koopt Baron Hendrik Jacob Carel Johan van Heeckeren van Enghuizen, eigenaar van het landgoed Sonsbeek die molen.

Johan en zijn Mechteld, die buiten de St. Janspoort aan de St. Jansbeek wonen, kopen in 1814 nog een koren watermolen, de Binnenwatermolen van Arnhem.

Mechteld Michels overlijdt op 23 november 1814 te Arnhem.

Op 23 juni 1815 hertrouwt Johannes Everhardus Nijenhuis met de Harderwijkse Hendrica Klijntunte, de dochter van Gerhardus Klijntunte en Johanna Hondeling.

Het echtpaar krijgt zes kinderen:

- *Hermina (gedoopt ca. 1815)*
- *Johanna (gedoopt ca. 1817)*
- *Jacoba Hendrica, (* 9 februari 1818)*
- *Gerhardus Johannes (* 30 januari 1820)*
- *Jacoba (geboren ca. 1821)*
- *Gerhardus Joannis (* 3 april 1821).*

Ook deze kinderen worden allen in Arnhem geboren.

Het gezin Nijenhuis-Klijntunte verhuisd naar Harderwijk

Vier jaar na de aankoop van de molen overlijdt Johannes Everhardus Nijenhuis op 26 augustus 1845. Zijn vrouw Hendrica Klijntunte op 15 maart 1856.

Johannes' zoon Petrus Everhardus, die met zijn vader de molen kocht, blijft onge-trouwd. Hij woont in het molenaarshuis op de hoek van de Nonnenstraat samen met Hendricus van den Pol, molenaarsknecht en de dienstbode Hendrica Klijntunte, die opgevolgd wordt door Francina van Vliet.

Later komt Johannes Everhardus Wouters een neef van Petrus bij hun inwonen.

In een schrijven aan burgemeester en wethouders geeft molenaar Petrus Everhardus Nijenhuis te kennen dat hij in het uitoefenen van zijn bedrijf belemmerd wordt door de hoogte van de bomen staande buiten de Grote Poort alsmede door die op de Bleek. Hij verzoekt het college of de bomen getopt kunnen worden. Dit verzoek wordt door de gemeenteraad op 13 februari 1846 van de hand gewezen.

Uit het bevolkingsregister 1880-1885 blijkt dat het drietal Petrus Everhardus Nijenhuis, Johannes Everhardus Wouters en Francina van Vliet verhuizen naar de Luttekepoortstraat. Johannes E. Wouters is nu de hoofdbewoner. Hij trouwt op 5 november 1884 met Maria Schiffmacher, dochter van Albertus Schiffmacher en Catharina Bekkers.

In 1884 moeten de eigenaren van de molen, Petrus Everhardus Nijenhuis en de erfgenamen van Johannes Everhardus Nijenhuis, de molen openbaar verkopen. Zij hebben zoals eerder vermeld een hypotheek van 3000 gulden bij Adriaan Kommers. Deze overlijdt op 28 oktober 1854. De hypotheek wordt overgeschreven op de naam van zijn enige dochter Philippine Leonore Kommers. Zij draagt hem op haar beurt over aan Elbert Fliek, die op 30 april 1884 overlijdt. De erven Fliek willen dat de hypotheek wordt afgelost. Hier kan de familie Nijenhuis niet aan voldoen. De molen en toebehoren worden openbaar geveild.

Petrus Everhardus Nijenhuis overlijdt op 30 maart 1888 te Harderwijk.

Abraham van Ments (eigenaar) / Evert van den Born (molenaar 1884)

De koper in 1884 is Abraham van Ments, koopman te Londen, maar geboren in Harderwijk.

Abraham van Ments en zijn gezin.

Abraham is op 30 maart 1835 geboren in de Hoogstraat no. 401, tegenwoordig 43 in Harderwijk. Hij is de zoon van Simon Abraham van Ments en Johanna Hartog van de Beek. Zijn beroep is manufactuur.

Abraham trouwt met Constance Coopman, geboren 8 januari 1847 te Maastricht.

Tussen 1862 en 1870 vertrekt Abraham met zijn gezin naar Londen.

3. De molen op Keelaf circa 1850 (L. Rohbock / L. Oeder)

De pachter van de molen is Evert van den Born. Evert kwam uit Amsterdam, heeft gewoond in Hilversum en kwam rond 1866 naar Harderwijk. Evert van den Born was waarschijnlijk van 1873 tot 1879 molenaar op de molen "De Valk" voor de Smeepoort. Hij woonde toen in Tonsel. Toen hij op de molen op de wal ging werken verhuisde hij naar de binnenstad.

Evert van den Born en zijn gezin

Evert van den Born is geboren op 29 september 1830 te Amsterdam.

Hij trouwt op 8 april 1863 met Willemina Hillegonda Fijnvandraat, geboren te Harderwijk op 8 december 1832.

Het gezin Van den Born - Fijnvandraat heeft 5 kinderen:

- *Jan (*10 december 1864 te Hilversum)*
- *Willem (* 29 augustus 1867 te Harderwijk), die later eigenaar werd van de molen op de wal*
- *Maria (* 20 februari 1869 te Harderwijk)*
- *Willemina (* 26 november 1872 te Harderwijk)*
- *Evert Jan (* 17 april 1876 te Harderwijk)*

De grootvader en de vader van Evert waren molenaars.

*Toen Evert in Hilversum woonde was hij winkelier.
Als Evert in Harderwijk gaat wonen is hij ook molenaar. Later zal blijken
dat zijn zoons en kleinzoons hetzelfde vak zullen kiezen.*

Het begin van zijn werk op 'De Meermin' is onfortuinlijk, want omstreeks 10 uur op zaterdagavond 11 oktober 1884 staat de korenmolenaar aan de haven in brand. Binnen een half uur is de molen afgebrand. De uitgerukte brandweer kan alleen de brand nog lokaliseren en nablussen. De oorzaak is waarschijnlijk dat de molen 's middags door de harde wind te snel gedraaid heeft. De eigenaar Abraham van Ments is niet verzekerd.

Eigenaar Abraham Ments zet vaart achter de nieuwbouw. Er zijn geen bouwtekeningen van de molen bewaard gebleven. Op de raadsvergadering 14 april 1885 meldt raadslid Sandberg dat hij heeft vernomen dat de bedekking van molen met riet en stro zal geschieden. Hij acht dit gevaarlijk binnen de binnenstad met het oog op brand. De voorzitter burgemeester Daniël van Meurs meent dat molens altijd met riet gedekt worden. Sandberg voert aan dat de vorige molens met hout gedekt waren. Burgemeester Van Meurs antwoordt dat die molens een heel andere constructie hadden. Volgens hem zijn de gasfabriek en de omliggende huizen voldoende beveiligd. Hieruit kan worden opgemaakt dat de nieuwe molen geen haltermolen is maar een stellingmolen⁹.

Op donderdag 30 april 1885 gaat de stadsomroeper de stad door om de inwoners van Harderwijk op te roepen naar de haven te komen. De molenas van ongeveer 3000 kilo zal opgehesen en geplaatst worden. Het trekt vele toeschouwers om dit werk te aanschouwen.

Op 5 maart 1886 komt bij de gemeenteraad een schrijven van Abraham van Ments binnen met het voorstel dat hij voornemens is het bestaande molenhuis met schuur, gelegen aan het einde van de Nonnenstraat af te breken en op dat perceel vier woningen te bouwen. Hij wil eveneens van de daar achter liggende tuin of plaats langs de zijde van de Zoutkeet en Gasfabriek grond afnemen om er acht woningen en een schuur op te trekken. Het voorstel wordt dezelfde avond in de raad besproken. Deze stelt voor om het voorstel in handen van een raadscommissie, bestaande uit de leden A. Grevers, J.J. Fijnvandraat en H. van Zalingen, te stellen met het verzoek, na zo nodig raadpleging van de gemeentearchitect, met een rapport en voorstel te komen. In de raadsvergadering van 15 april brengt de commissie verslag uit. Na beraadslaging wordt het plan van Abraham Ments met enige wijzigingen aanvaard. Spoedig daarna wordt met de bouw van de woningen begonnen. Koopman Van Ments is niet onbemiddeld. In een schuldbekentenis bij notaris Neeb van 20 oktober 1905 heeft hij als onderpand zevenentwintig woonhuizen.

In het woningonderzoek van de gezondheidscommissie te Nijkerk in 1907 wordt de molen beschreven. De molen wordt niet bewoond. Er zijn geen slaapplekken en geen drinkwater. De benedenverdieping heeft een stenen vloer en twee ramen. De buitenmuur bestaat uit steen. Het dak is van riet.

In opdracht van Abraham van Ments verkoopt Dirk Balk uit Ede op 4 april 1909 de wind-, korenmolenaar met grond aan Willem van den Born voor 4000 gulden.

Willem van den Born (molenaar van 1909 – 1917)

Willem van den Born is geboren op 29 augustus 1867 te Harderwijk. Zijn vader is de vorige pachter/molenaar Evert van den Born.

Willem van den Born en zijn gezin

Willem van den Born is geboren op 29 augustus 1867 te Harderwijk. Zijn vader is de vorige molenaar Evert van den Born. Zijn moeder is Willemina Hillegonda Fijnvandraat.

Op 13 september 1893 trouwt Willem met Geurtjen Klaassen, geboren op 7 juli 1866 te Harderwijk. Haar ouders zijn Willem Klaassen en Evertjen Jongeneel.

Het echtpaar krijgt drie kinderen:

- *Evert (geboren op 22 juni 1894)*
 - *Willem (geboren op 5 augustus 1895)*
 - *Jan (geboren op 8 juni 1897 en overleden in hetzelfde jaar)*
- Allen geboren in Harderwijk.*

Molen "De Hoop" op Keelaf

Net zoals bij zijn vader is voor Willem het begin onfortuinlijk. Op 25 oktober 1909 omstreeks vier uur kraait de rode haan voor de tweede keer. De molen van Willem van den Born wordt door de bliksem getroffen. In een ogenblik staat de rieten bedekking van onder tot boven in vuur en vlam. De brandweer, die in allerijl gewaarschuwd is, kan niets van de molen behouden. De vonkenregen, die door de wind op de nabijgelegen schepen in de haven neerkomt, zet enige netten in brand. Met behulp van militairen worden deze schepen spoedig uit de gevarenczone gesleept. De bewoners van de scheepswerf moeten hun huis verlaten. Ook wordt gevreesd dat het gas in de reservoirs van de gasfabriek door de hitte zal uitzetten, maar dat gebeurt gelukkig niet.

De nieuwsgierige kijkers hopen nog dat de wieken zullen gaan draaien. Een ogenblik lijkt het erop of deze personen hun zin zouden krijgen, want de wieken gaan draaien, maar de vreugde is van korte duur; slechts één omwenteling en toen kwam één van de roeden naar beneden vallen. Tegen vijf uur stort de molen in, waarna de vlammen spoedig verminderen. Tegen de morgen staat alleen de stenen romp nog overeind.

De molen is voor 7000 gulden verzekerd. De grote hoeveelheid graan in de molen echter niet.

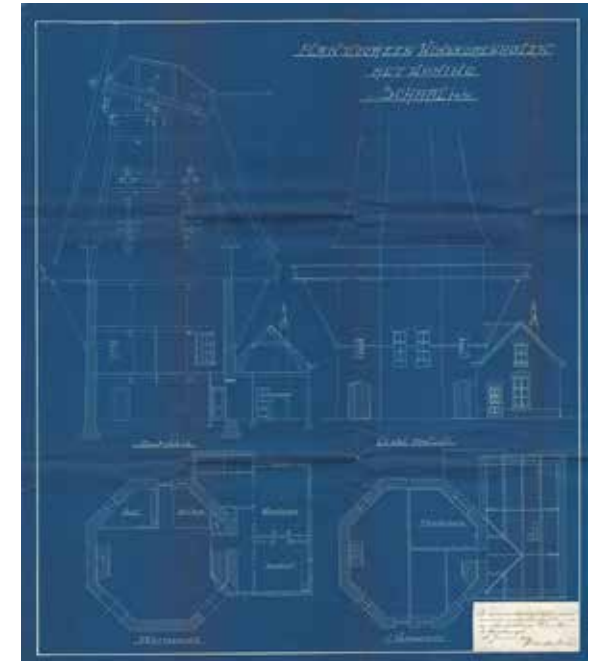
2. DE MOLEN AAN DE GROTE OOSTERWIJCK - DE MOLEN VERHUIST

Op 12 april 1910 vindt er een grondruiling plaats tussen de gemeente Harderwijk en Willem van den Born. Willem draagt het terrein, waarop de molen heeft gestaan, oppervlakte 0.06.70 ha., sectie E, no. 22 over aan de gemeente Harderwijk. Hij ontvangt daarvoor van de gemeente een perceel grond bij de haven, oppervlakte ongeveer 570 m², sectie E no. 2520 en tevens een aangrenzend stuk grond van hetzelfde kadastrale perceel groot 58 m². De gemeente Harderwijk betaalt nog een som van drie duizend vijfhonderd gulden aan Van den Born. De gemeente Harderwijk doet deze ruiling om het terrein van de naast gelegen gasfabriek uit te kunnen breiden.

Voordat Van den Born een nieuwe molen gaat bouwen vraagt hij een hinderwetvergunning aan om op bovengenoemd perceel aan de Grote Oosterwijck een korenmalerij met een gasmotor te mogen oprichten. De gasmotor heeft een sterkte van 20 pk. Omdat er geen bezwaren zijn ingediend wordt de vergunning door de gemeente verleend.

In januari 1910 wordt een vergunning aangevraagd voor de bouw van een molen. De molen zal samengesteld worden uit een stenen voet met een riet beklede romp. Ze krijgt een ijzeren as met roeden. Op zijn hoogst zal ze voorzien worden met drie koppels molenstenen.

Bouwtekening van de molen, 1910

Willem van den Born in de nieuwe molen (van 1910 – 1917)

De aanbesteding van de stenenvoet vindt op maandag 11 april 1910 plaats ten overstaan van de architect D. Kok Jz.. Er wordt ingeschreven door:

- W. Zwak uit Ermelo voor fl. 5350
- A. Ruiter uit Hilversum voor fl. 5139
- G. Visch uit Harderwijk voor fl. 4718
- wed. W. Raaijen uit Harderwijk voor fl. 4690
- C. Kok C. Czn. uit Harderwijk, eveneens voor fl. 4690.
- W. Wilders uit Ermelo voor fl. 4685
- B. Smink uit Harderwijk voor fl. 4660.

De aanbesteding wordt aangehouden.

In juli wordt door schipper Veldhuis het bovenstuk van een molen uit Waddingeveen naar Harderwijk gebracht. Die molen had eveneens de naam De Hoop: op de baard staat vermeld: Anno 1885 De Hoop.

De bouw van de molen verloopt voorspoedig.

De molen was financieel belast met drie hypotheeken:

- vierduizend gulden ten name van Evert Fijnvandraat, bakker van beroep. Afgesloten op 3 december 1910.
- tweeduizend gulden ten name van de Naamloze Vennootschap Crediet te Amsterdam. Afgesloten op 20 maart 1914.
- zeventuizend zeventien honderd vier en vijftig en vijftig cent ten name van Geldersche Graan- en Kunstmesthandel te Ermelo. Afgesloten in 1915

Op 19 oktober 1917 koopt de genoemde Graan- en Kunstmesthandel de molen. Jan Gardenbroek wordt de nieuwe molenaar.

Willem van de Born, die dan 50 jaar is, wordt beambte bij de visafslag. Hij verlaat Harderwijk 29 april 1932 en verhuist naar Ermelo.

Jan Gardenbroek (molenaar van 1917 – 1942)

De nieuwe molenaar komt uit Ermelo.

Persoonlijke gegevens van Jan Gardenbroek

Jan Gardenbroek is geboren op 5 maart 1889 in Ermelo

Zijn ouders zijn Gerrit Gardenbroek en Beertje Roselaar. Jans vader was eveneens molenaar van beroep.

Jan is op 28 september 1917 te Ermelo getrouwd met Jennigje Timmer. Zij was de dochter van Willem Timmer, landbouwer van beroep, en Geertje van Asselt.

Jan en Jennigje kregen 4 kinderen, een zoon en drie dochters:

- *Gerrit, wordt geboren op 12 maart 1919,*
- *Geertje, wordt geboren op 15 oktober 1921*
- *Beertje, geboren op 27 oktober 1926*
- *Wilhelmina, geboren op 22 augustus 1928.*

Alle kinderen zien het levenslicht in Harderwijk.

De Gardenbroeks wonen eerst op de Havendam en later op de Grote Oosterwijk no. 43 bij de molen.

In 1942 draagt Jan de zaak over aan zijn zoon Gerrit.

Moeder Jennigje overlijdt 11 mei 1969 te Harderwijk.

Gerrit Gardenbroek (molenaar van 1942 – 1952)

Gerrit Gardenbroek is in 1942 getrouwd met Aaltje Arendsen. Gardenbroek breidt in 1944 zijn graanmalerij uit met een hamermolen¹⁰, die aangedreven wordt door een 60 PK motor. Na verloop van tijd wordt de windmolen uit bedrijf genomen.

In september 1944 veroorzaakt een vrachtauto van molenaar Gardenbroek een botsing. Hij rijdt op het kruispunt Smeepoortstraat/Donkerstraat tegen de driewieler van de banketbakkerij Goetheer aan. De schade blijft beperkt tot een aantal geplette gebakjes.

Gerrit Gardenbroek

In december 1949 verzoekt Gardenbroek toestemming van de gemeente om de molen van het kruis en de staart te mogen ontdoen in verband met de slechte toestand van de molen. Het kruis en de staart begonnen een gevaar voor de omgeving op te leveren. Reparatie van de molen is voor Gardenbroek te duur, omdat hij de molen immers in het geheel niet meer gebruikt. De gemeente antwoordt dat, krachtens een besluit van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, de aanwezige wind- en watermolens in ons land beschouwd worden als monument. Zonder vergunning van de minister is afbraak of wijzigingen verboden. Omdat het college van burgemeester en wethouders de molen willen behouden, stelt zij Gardenbroek voor om contact op te nemen met de directeur van Gemeentewerken om te zoeken naar subsidies voor herstel van de molen.

De molen De Hoop voor de restauratie, met golfplaten bedekt, niet met riet.

Correspondentie met het Ministerie, Monumentenraad en de Vereniging De Hollandsche Molen leveren tot 1950 niets op. Burgemeester G. Numan is een warm voorstander van het behoud van de molen en spant zich daarvoor erg in. Hij komt in 1952 met een voorstel naar de gemeenteraad om de molen met bijbehorende huisjes te kopen voor fl. 22.000. Hij krijgt hiervoor geen toestemming van de gemeenteraad. De meerderheid vindt het bedrag te hoog. Uit de notulen van de besloten raadsvergadering van 12 augustus 1952 blijkt dat E.W. den Herder, eigenaar en exploitant van het naastgelegen hotel, café, restaurant 'IJsselmeer' de molen wil kopen voor 30.000 gulden. Gardenbroek slaat het bod af omdat Den Herder niet in contanten kan betalen.

De bevolking van Harderwijk wordt ondertussen door uitvoerige verslagen van het Schilders Nieuwsblad op de hoogte gehouden. Pallieter, alias meester H. Koot, wijdt zelfs een gedicht aan het behoud van de molen. Ook verschijnt een artikel over de molen in de Parijseditie van de New York Tribune.

Schilders Nieuwsblad

Nadat de gemeenteraad tweemaal de voorstellen van het college heeft afgekeurd vinden er besprekingen plaats tussen de heren Gardenbroek, Den Herder en de gemeente. De partijen komen overeen dat Den Herder de molen met alle bijbehorende gebouwen van Gardenbroek zal kopen. De overdracht zal alleen plaatsvinden als de nieuwe eigenaar de molen mag gebruiken ten behoeve van de exploitatie van het naast gelegen restaurant. Dit kan alleen als Den Herder eigenaar wordt van het zogenaamde taanhuisje, perceel kad. E. no. 2720 en perceel kad. E. no. 3224. De grond van het 'taanhuisje' is van de gemeente, maar in erfpacht uitgegeven aan A. Klaassen Kzn. De gemeente geeft hier zijn medewerking aan. De beide oude huisjes en de pakhuizen moeten worden afgebroken om een terras te creëren. Te zijner tijd zal ook een toegang naar de molen in de zeemuur gemaakt moeten worden om het terras buiten de zeemuur te verlengen.

Ook hieraan wil de gemeente medewerking verlenen.

Den Herder verkrijgt van de gemeente Harderwijk een tweede hypotheek op de molen ter grootte van fl. 10.000. De restauratiekosten worden getaxeerd op fl. 60.000. Het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zegt een subsidie van fl. 5.000 toe, de provincie Gelderland fl. 2000 en de gemeente Harderwijk fl. 8.500. Boven deze subsidies komen nog particuliere bijdragen binnen, onder andere van Asbestona, J.J. Schmohl, eigenaar van hotel-café-restaurant 'Monopole' en later een bijdrage van Leo van Münching, geboren in Harderwijk, wonende in New York. Van Münching was exclusief importeur van Heineken bier in de Verenigde Staten. Op 23 mei wordt hij door het gemeentebestuur ontvangen in het Veluws Museum van Oudheden, tegenwoordig het Stadsmuseum in de Donkerstraat. Hier deelt hij mee dat hij een bedrag van 3000 gulden schenkt voor het rietdekken van de molen.

Gerrit Gardenbroek zet zijn bedrijf, een veevoerfabriek, voort op de Havendijk 6. Gerrit overlijdt op 10 februari 1972 in Harderwijk. Zijn vrouw Aaltje op 1 november 2002.

Egbert W. den Herder

Als de bovengenoemde aktes bij de notaris gepasseerd zijn kan molenbouwer A. de Roos uit Leeuwarden en later rietdekker Evert van Schaik uit Scherpenzeel aan het werk beginnen. Halverwege de maand 14 juni 1957 is de restauratie voltooid.

De voorzitter van V.V.V. 'Harderwijk Vooruit' verricht de officiële opening. Op de beneden en eerste verdieping is een expositie van de Noord-Veluwsche Schilderskring. Ook enkele kunstwerken van Jos Lussenburg worden daar tentoongesteld. Op de tweede verdieping worden bezoekers opgewacht door een zeemonster met opengesperde bek. Weer een etage hoger komt men in de eigenlijke gelagkamer met uitzicht naar alle kanten.

Interieur van de gerestaureerde molen

Uitzicht vanaf de molen over de Boulevard

Uitzicht vanaf de molen over de stad

Op vrijdagavond 28 maart 1969 omstreeks half elf kraait de rode haan voor de derde keer. Door onbekende oorzaak staat de molen in brand. Op het moment dat beheerder W. Jansen, die in een aangrenzend pand woont, wordt gealarmeerd staat de molen al in lichtelaaie. De vuurhaard wordt met elf stralen en een waterkanon bestreden, maar er is geen redden meer aan.

Een week later is molenbouwer H. de Ruiter uit Elspeet en het personeel van de firma Albert van der Scheur uit Apeldoorn bezig met de as en de wieken naar beneden te halen. Men neemt geen enkele risico. Op het kritieke moment worden alle bewoners in de omgeving van de molen verzocht hun woning te verlaten. Rond zes uur in de avond is de as op de grond gezet.

Op 1 december 1969 verleent de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk een sloopvergunning. De gemeente Harderwijk in de persoon van burgemeester Numan overhandigt de sloopvergunning op 24 januari 1970 aan E. W. de Herder.

De verbrande molen

3. MOLEN "DE HOOP" AAN DE HAVENDIJK

Vanaf het moment dat de sloopvergunning verleend wordt, komt de gedachte op om de molen op een andere plek te herbouwen. De Stichting Vrienden van de Gelderse Molen start een geldinzamelingsactie. Alle pogingen lopen dood totdat in 1992 een nieuw plaatselijk comité de Harderwijkse Molenstichting wordt opricht en het karwei van de Vrienden overneemt. Het bestuur bestaat uit Aart Foppen, voorzitter, Henk Mol, secretaris, Henk van der Veer, penningmeester, H.B. Th. Van der Aa, Hans Droog, Evert ten Hove en Koos van der Spek.

Eerst gaat het bestuur na of een nieuwe molen wel financieel haalbaar is. Vervolgens moet er een goede locatie worden gevonden. De oude locaties zijn niet meer beschikbaar. Het wordt een plaats aan de Vissershaven, waar vroeger de Kleine Helling heeft gelegen.

In 1993 weet de stichting de hand te leggen op de romp van de onttakelde molen van Reerin in Oldenzaal. Deze delen hebben reeds een hele geschiedenis achter de rug. Oorspronkelijk waren ze van de molen 'Het Anker' uit Weesp. Deze molen werd gedemonteerd en per trein overgebracht naar Oldenzaal, waar hij tot 1928 heeft gedraaid.

Op Aaltjesdag 1995 geeft burgemeester J.G. de Groot het startsein tot de bouw van de molen.

Bij graafwerkzaamheden voor de kelder stuit men op de restanten van de voormalige zeebeer. De provinciale archeoloog geeft zijn goedkeuring om het graven door te zetten, omdat de Oudheidkundige Vereniging Herderewich opmetingen verricht en een verslag zal maken.

Het plaatsen van de onder achtkant

In december 1996 wordt de onder achtkant opgehesen en op de stenen onderbouw geplaatst. Een jaar later volgt de boven achtkant en de kap.

Op maart 1998 metselt voorzitter Foppen de "eerste" (laatste) steen in de gevel.

Het zogeheten spoorwiel heeft een doorsnede van bijna 3,5 meter en een gewicht van twee ton. Het kleine rad en de bonkelaar (aandrijf wiel) worden vervaardigd in de timmerwerkplaats van Veldwijk. Het Engelse kruiwerk wordt gemaakt door Ridder Machinebouw bv te Harderwijk. De baard van de molen, dat uit twee delen bestaat, wordt gerealiseerd door timmerman Simon Vierhout. Hij beitelt en gutst met vakmanschap op sierlijke wijze de naam "De Hoop" en het jaartal "Anno 1998" in de twee schotten.

De kap van molen De Hoop

Vier maanden later worden de wieken gestoken. Een teleurstelling vindt plaats op 25 juni 1999 als een wiek naar beneden komt. Gelukkig zijn er geen persoonlijke ongelukken. Een jaar later zijn de wieken weer in orde en kan de molen in gebruik worden genomen. Op zaterdag 18 september 1999 verricht burgemeester J.G. de Groot de opening. Het stichtingsbestuur, de vele vrijwilligers en sponsors kunnen tevreden zijn. Het doel: een nieuwe molen 'De Hoop' in Harderwijk is bereikt.

Molen 'De Hoop' is een stellingmolen. De molenaar bedient de wieken vanaf de stelling. De hoogte van de stelling is 9 meter boven de begane grond, de breedte is 4 meter. De totale hoogte van de molen bedraagt ongeveer 35 meter.

BRONNEN:

Oud Archief Harderwijk (OAH)

- inv. nr. 6, fol.421 vso.

- inv. nr. 7, fol. 44.

- inv. nr. 9, fol. 2 vso, fol. 8

- inv. nr. 10, fol. 138 vso

- inv. nr. 11, fol. 337, 349

- inv.nr. 13, fol. 34

- inv. nr. 1991, fol. 605 vso.

OAH

- Recognitieboek 148, fol. 270

- Recognitieboek 148, fol. 273

- Recognitieboek 150, fol. 98vso, fol. 180 vso en fol. 222

Nieuw Archief Harderwijk (NAH)

- inv. nrs. 323, 660, 838d, 845 en 855.

Archief Harderwijk 1944-1960

- inv. nr. 19

- inv. nr. 979

Oud rechtelijk Archief Harderwijk (ORAH)

- inv. nrs. 8, 9, 89, 162,188, 207.

Notarieel Archief Harderwijk

Notaris mr. H.F. van Meurs

- inv. nr. 029, aktes 67 en 73

Notaris J.D.C.C.W. de Mol

- inv. nr. 050, aktes 73, 79 en 85

- inv. nr. 061, akte 36

- inv. nr. 074, akte 50

Notaris mr. J.F. Termaat

- inv. nr. 146, aktes 4737 3n 4758

Notaris mr. J.F. Neeb

- inv. nr. 205, aktes 4240 en 4251

- inv. nr. 221, akte 5942

- inv. nr. 237

- inv. 268 akte 9584

Rekeningen van de Grote Kerk

Opregte Haarlemsche Courant 11-2-1826, 7-4-1826

Overveluwsch Weekblad: 27-10-1909, 9-7-1910

Veluwsche Courant 9 september 1944

Arnhemsche Courant: 27-4-1826, 24-4-1837 en 1841

Kroniek van Harderwijk 1931-1981, deel 2, Oudheidkundige
vereniging Harderwijk en gemeente Harderwijk.

FOTO'S

Afb. 12. Marjoleine Brielsman

Collectie N.C.R. de Jong

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

- ¹ In de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bestond een stadsbestuur uit de magistraat. De vier of zes burgemeesters en/of schepenen, hielden zich bezig met het dagelijks bestuur van de stad.
- ² Het bestuur van het Kinderhuis was in handen van provisoren en overprovisoren. Provisor betekent 'hij die erin voorziet'. De overprovisor was lid van het stadsbestuur en de provisor de vertegenwoordiger van de burgerij.
- ³ De zonen Arien en Dirk, samen met Dirks echtgenote Charlotte de Waal, verkopen in 1774 een perceel hooiland, gelegen op de Kromme Mheen, dat met het naast gelegen perceel van Wouter Evertsen in gemeenschappelijk gebruik is. Zij hadden dit perceel hooiland geërfd van hun halfzuster, maar hun moeder had daar het vruchtgebruik van. De kopers zijn Rijnier Rijniersen en zijn vrouw Cornelia van Dulmen. Die er tweehonderd eenendertig gulden voor betaalden.
- ⁴ Een schepeel is een oud-Nederlandse eenheid voor het aangeven van de inhoud van droge waren. De waarde van een schepeel was per gewest verschillend. Zo kon een schepeel 1/4 mud zijn en dat kwam overeen met ongeveer 43,6 liter. In 1816 is het Nederlandse metrieke stelsel ingevoerd: toen was een schepeel gelijk aan 10 liter.
- ⁵ Flankeurs vormden de lichte infanterie van een bataljon. Deze compagnieën opereerden meestal aan de flanken (links en/of rechts) van de centrumcompagnieën. Flankeurs waren ook geoefend om als lichte infanterie in open gelederen te opereren. Ze werden vaak vooruit gezonden in veldslagen om vijandelijke eenheden te ontregelen door hun officieren, tamboers en vaandeldragers uit te schakelen, waarbij ze gebruik maakten van het terrein om dekking te zoeken
- ⁶ Een haam is een houten, vaak tweedelig halsjuk, dat om de nek van een trekdier (paard) wordt geplaatst om een voertuig of landbouwwerktuig te kunnen trekken.
- ⁷ Een roede is een oude oppervlaktemaat, die van plaats tot plaats verschilde. De Rijnlandse roede werd het meest gebruikt en werd uiteindelijk de standaard in Nederland. Deze Rijnlandse roede mat 14,19 m2.

- ⁸ Een el is een oude lengtemaat, die van plaats tot plaats verschilde. Meestal werd voor de el een algemeen gemiddelde genomen van 68 cm. In verband met de heffing van accijns werd de Haagse el (69,4 cm) in 1725 de nationale standaard tot 1820, toen het Nederlandse metrieke stelsel werd ingevoerd. De el werd toen gelijkgesteld met de huidige meter. In 1869 werden de oude benamingen afgeschaft.
- ⁹ Een stellingmolen is een hoge windmolen met een galerij of stelling, ook wel omloop, die rond om de molen loopt. Vanaf de stelling worden de zeilen aan de wieken bevestigd. Zo'n molen staat meestal in bebouwd gebied en moet hoog zijn om binnen de bebouwde kom voldoende wind te kunnen vangen. De wieken en de staart reiken dan ook niet tot de grond. Beneden beschikt men over een grote ruimte om met paard en wagen of auto naar binnen te kunnen rijden, zonder dat men door de draaiende wieken gevaar loopt. De voet van een stellingmolen is meestal van steen, vanaf de stelling omhoog is het soms een houten constructie. Korenmolens zijn meestal stellingmolens.
- ¹⁰ Een hamermolen of mokermolen is een machine waarmee materialen tot kleinere deeltjes kunnen worden vermalen. Het verkleinen van materiaal deeltjes wordt gedaan door het aangevoerde materiaal te onderwerpen aan snel ronddraaiende hamers, die scharnierend met de rotor verbonden zijn. Onderin bevindt zich een zeef, die het product afvoert zodra de gewenste korrelgrootte is bereikt. De hamermolen kent een breed scala aan toepassingen. Zo wordt het onder meer gebruikt bij het vermalen van graan, maar bijvoorbeeld ook voor autowrakken. Hamermolens zijn in staat om veel soorten materiaal te vermalen, maar ze hebben als nadeel dat ze veel stof genereren en dat de korrelgrootte van het product nogal varieert. Ze zijn ook niet erg efficiënt en kunnen nogal wat warmte ontwikkelen.

Kroniek van Harderwijk 2018

Harderwijk groeit. Harderwijk bloeit. Het college van B&W wil aanpakken en koestert ambities. Maar zit dat niet in de genen van de Harderwijkers? Ondernemend vanaf het moment dat de stadsrechten werden verleend in 1231. En misschien wel daarvoor. Vissers, ondernemers, sporters, vrijwilligers en creatievelingen hebben van oudsher de basis gelegd voor de stad Harderwijk en het dorp Hierden in deze tijd. Ook het afgelopen jaar.

Dit jaar is er natuurlijk weer veel voorbijgekomen en hebben we genoeg gedenkwaardige momenten meegemaakt die misschien van invloed kunnen zijn voor onze toekomst. Bewoners van wie we afscheid hebben moeten nemen, de nieuwe Boulevard en de lange hete zomer waren enkele kenmerkende gebeurtenissen in het afgelopen jaar.

De inmiddels voormalige stadsdichter heeft bijvoorbeeld aan de opening van de nieuwe Boulevard het volgende gedicht gewijd:

MIJMERING AAN DE BOULEVARD

*Eerst waren er dromen, maar ingeblikt,
die zijn nu uiteindelijk uitgepakt.
Nostalgie haalt nieuwe bruggen op aan
de kop van de Boulevard als daarna
waan van de dag naar Walhalla flaneert.
Vermaak deint aan trossen van zekerheid:
het zilte monster wenkt en dreigt niet meer.*

*De Vischmarkt verkoopt verhalen die ze
zelf ooit als handelswaar uitgestort kreeg.
De twee eilanden drijven slaperig
als zeedieren en een vloot van schik vaart
in afgegraven vaargeulen voorbij.
Robben bulken en walrussen fluiten
naar ons en hun roep versterft in de wind.
Een zonsondergang verkleurt geuren van
zoet water, schuimend bier en avondmaal,
terwijl op terrassen bronzen huiden
zwoele zomeravonden bezingen.
Waar razernij aanspoelde, bakent nu
in hemelse kleuren een koggeschip
met het bastion verdekt op de loer.*

Harderwijk, 26 april 2018

Net als voorgaande jaren bieden de foto's in dit boekwerk weer ondersteuning aan gedenkwaardige gebeurtenissen. De kroniek van Harderwijk 2018 is een uitgave van Oudheidkundige Vereniging Herderewich en bevat een selectie van het nieuws uit Harderwijk en Hierden uit het jaar 2018. Teksten zijn o.a. ontleend aan Harderwijker Courant, Het Kontakt en Harderwijkse zaken.

Foto's zijn beschikbaar gesteld door de ANWB, Gemeente Harderwijk, Harderwijk Nieuws, Henk Merjenburgh, Bram van der Biezen, Ton Pors, de Harderwijker Courant, Harderwijkse Zaken en overige individuele personen. Wij zijn aan hen grote dank verschuldigd.

De Kroniek van Harderwijk beschrijft de gebeurtenissen vanaf 1231, toen de vesting stadsrechten kreeg van Graaf Otto II van Gelre. De geschiedschrijvers gaan de eerste eeuwen met grote stappen door de tijd. De Kronieken van 1231 tot 1931 zijn verschenen in een boek dat is uitgegeven ter gelegenheid van 700 jaar stad Harderwijk. Van 1931 tot 1981 is een tweede deel verschenen, ter gelegenheid van 750 jaar Harderwijk. Vanaf 1981 wordt de Kroniek jaarlijks gemaakt door enkele vrijwilligers van Herderewich die hiervoor de bovengenoemde nieuwsbronnen uitpluizen.

Wij wensen u veel leesplezier!

Jan Ruijne en Wietse Hummel

Januari 2018

1 JANUARI

- Het aantal inwoners telt 46.832. Het aantal inwoners dat in Harderwijk kwam wonen is hoger dan het aantal dat vertrok, het aantal geboorten is hoger dan het sterftcijfer.
- Lokale omroep Harderwijk FM is samengegaan met Veluwe FM en draagt voortaan ook deze naam.

4 JANUARI

- Uit handen van burgemeester Harm – Jan van Schaik ontvangt Hennie Vierhout – Raaijen tijdens de nieuwjaarsreceptie de Piet Dijkstraprijs. Zij krijgt de prijs vanwege haar 40 jaar durende inzet als vrijwilliger bij Verpleeghuis Sonnevance

- Tijdens dezelfde nieuwjaarsreceptie wint het Harderwijker Hazes Koor de vertolking van het Lied van Harderwijk. Tweede werd het Harderwijker Mannenkoor.

6 JANUARI

- Na zeven jaar als bestuurslid, waarvan ruim zes jaar als voorzitter, legt Henk Vermeer zijn bestuurstaken bij voetbalclub Zwart Wit neer. Hij gaat zich wijden aan de lokale politiek. Hij wordt opgevolgd door Goossen van der Sluis.

8 JANUARI

- Popschool Harderwijk geeft tijdelijk muzieklessen in het voormalige pand van de bibliotheek aan de Academiestraat. Zij verblijven daar tijdelijk omdat het Oude Stadhuis aan de Markt wordt gerenoveerd.

11 JANUARI

- Zeven Veluwe gemeenten gaan van de gemeenschappelijke regeling Regio Noord Veluwe over naar netwerkorganisatie Samenwerking Noord-Veluwe. Elke deelnemende gemeente voert één of meerdere taken uit namens de andere gemeenten. Voor de samenwerking is een meervoudige centrumregeling Noord-Veluwe getekend.

19 JANUARI

- Volkomen verrast ontvangen Gerrit en Ria Wormsbecher een koninklijke onderscheiding uit handen van burgemeester Harm – Jan van Schaik. Zij krijgen de onderscheiding voor het vele werk als vrijwilligers voor de Stichting HOE.

23 JANUARI

- Burgemeester Van Schaik reikt de Harderwijker Speld uit aan Frank Brouwer, scheidend directeur van het projectbureau Waterfront. Hij heeft negen jaar leiding gegeven aan het beeldbepalend project Waterfront.

30 JANUARI

- De raadsfractie Gemeentebelang heeft raadslid Joop van der Veere uit de partij gezet wegens verschil in inzichten.

Februari 2018

1 FEBRUARI

- Harderwijker Frans Janssen overlijdt. Hij liep op jonge leeftijd een dwarslaesie op. Hij was één van de initiatiefnemers en oprichters van de Harderwijker Lokale Omroep HALO, de voorloper van Veluwe FM.
- Voorzitter Jan van Walsem en vice voorzitter Cees Kooijman van Stichting Podia Harderwijk zijn opgestapt. Als reden gaven zij aan een samenwerking met de organisatie Stad als Podium niet in de weg te willen staan.
- Het centraal stembureau Harderwijk stelt de kandidatenlijst voor de komende gemeenteraadsverkiezingen vast. Er zijn elf partijen, waarvan er vier voor het eerst meedoen.

14 FEBRUARI

- Het St Jansdal heeft het certificaat 'Doelmatig Direct Declareren' in ontvangst mogen nemen voor een aantal specialismen. Het certificaat toont dat het ziekenhuis op een doelmatige wijze en rechtmatige manier zorg verleent.
- Jan Postulart, eigenaar van dansschool Porcelletti, start met een Musical Masterclass in Harderwijk.
- Wethouder Christianne van der Wal opent samen met haar collega Gert Jan van Noort de fysieke locatie Bureau Binnenstad in het voormalige pand van de bibliotheek aan de Academiestraat. Het bureau is een netwerkorganisatie waar

in vrijwilligers, ondernemers, culturele organisaties, evenementenorganisaties en gemeente zitting in hebben.

15 FEBRUARI

- Met het tekenen van een overeenkomst hebben diverse organisaties, waaronder Harderwijker organisaties, een start gemaakt met de Veluwse Alliantie. Met als doel het product toerisme op de Veluwe te versterken.

23 FEBRUARI

- Het nieuwe restaurant Markt 7 opent haar deuren. Het restaurant, dat voorheen De Hortustuin heette, is overgegaan naar een nieuwe eigenaar.

Maart 2018

3 MAART

- Paralympiër Lisa Kruger haalt in Kopenhagen goud tijdens de World Series zwemwedstrijden

5 MAART

- Oudheidkundige Vereniging Herderwich exposeert met archeologische vondsten uit het Waterfrontgebied in het Huis van de Stad.

12 MAART

- Niels Tromp mag zich de slimste Harderwijker noemen van 2018. Het beste team tijdens de Harderwijker Kennisquiz 2018 is het team van D66
- Hockeyvereniging De Mezen, Voetbalvereniging Zwart Wit, Jeu de boules vereniging De Bieleggers en Beach Arena VVH ondertekenen een intentieovereenkomst met de gemeente om te komen tot een open sportpark, waar sportclubs met elkaar en met maatschappelijke organisaties gaan samenwerken.

April 2018

20 MAART

- Wethouder Pieter Teeninga opent de Stadscamping Harderwijk naast het nieuwe gebied Waterfront. De camping, waar niet alleen gekampeerd kan worden maar waar men ook kan aanwaaien voor een versnapering, mag daar blijven staan tot 1 januari 2020.

21 MAART

- Na de gemeenteraadsverkiezingen komt Harderwijk Anders verrassend als grootste partij uit de bus. Ook de VVD staat op winst. Grootste verliezer is het CDA. Voor het eerst zijn de confessionele partijen in de minderheid na rechtstreekse verkiezingen.

26 MAART

- De organisatoren van Lalaland hebben aangegeven dat het jaarlijkse festival in mei dit jaar geen doorgang vindt. De organisatoren van het succesvolle festival aan De Stille Wei vonden dat de rek eruit was.

27 MAART

- Burgemeester Harm-Jan van Schaik reikt koninklijke onderscheidingen uit aan vertrekkende raadsleden Graddy Sondern (PvdA), Hans Nijman (D'66) en Eelke van der Wal (CDA). Zij komen na de laatste gemeenteraadsverkiezingen niet meer terug.

5 APRIL

- De gemeenteraad maakt de koopzondagen voor de komende zomerperiode mogelijk. Na de verkiezingen heeft een raadsmeerderheid zich uitgesproken voor meer koopzondagen.

8 APRIL

- Martijn Kleermaker (26) wordt kampioen van de Nederlandse dartbond tijdens het zogeheten 4 nations toernooi. Door deze zege mag hij zich Nederlands kampioen noemen, een eer die eerder te beurt viel aan Raymond van Barneveld.

24 APRIL

- Formateur Gert Jan van Noort van Harderwijk Anders maakt bekend dat er een nieuw college van B&W is gevormd. De samenstelling blijft hetzelfde. Alleen Pieter Teeninga is vervangen door zijn partijgenoot Marcel Companjen.

25 APRIL

- In de aanloop naar Herdenkingsdag beleeft klas 3A1 van het Nassau-Veluwe een bijzondere geschiedenisles. De leerlingen leggen een krans bij het monument 'Hongerlopers' aan de Verkeersweg, een monument dat door de school is geadopteerd. Het monument staat voor de directeurswoning van de vroegere Fino-soepfabriek. Tijdens de Hongerwinter van 1944/45 laat directeur Egbert Holtrust soep uitdelen aan mensen die op zoek zijn naar voedsel. Er zijn dagen bij dat Fino aan duizend mensen soep verstrekt.

26 APRIL

- Met een groot spektakel is de gerenoveerde Strandboulevard heropend. De oude parkeerplaatsen zijn weg en vervangen door water. Langs de boulevard kan er nu ook gevaren worden vanaf het Wolderwijd via de entree bij het strandeiland. Bootjes kunnen nu via drie ophaalbruggen langs het Waterfront weer terug naar het randmeer.

- Uit handen van burgemeester Van Schaik ontvangen zeven inwoners een koninklijke onderscheiding tijdens de lintjesregen. Dat zijn Ben Companjen, Anton Daniels, Erik Dijkmans, Gerard Petersen, Hans Vermeulen, Adri de Lange – Olofsen en Alida van der Kolk. Drie onderscheidingen vallen toe aan mensen van Herderewich. Het gaat om Anton Daniels, Ben Companjen en Erik Dijkmans.

Mei 2018

1 MEI

- Orka Morgan is niet onder valse voorwendselen verhuisd van het Dolfinarium Harderwijk naar Tenerife. Het EG-certificaat waardoor de orka mocht verhuizen naar Loro Parque op het Spaanse eiland is geldig. Met deze beslissing van de Utrechtse bestuursrechter lijken de juridische mogelijkheden van de stichting Free Morgan uitgeput. De orka blijft op Tenerife.

3 MEI

- De gemeente Harderwijk presenteert, samen met Elburg en Hattem, een nieuw fietsknooppuntenboekje. De Hanze – het middeleeuwse handelsverbond van Noord-Europese steden – staat daarbij centraal. De drie steden werken intensief samen onder het thema Veluwe Hanze.

8 MEI

- Het Nederlands Korfbalteam is in Harderwijk om een demonstratiewedstrijd te spelen en clinics te geven aan jeugdige korfballers in Harderwijk. Ze waren op bezoek bij korfbalvereniging Unitas

9 MEI

- De geluidsschermen langs de A28 worden niet vervangen. Bewoners klagen over toenemende geluidsoverlast, zeker nu er 130 kilometer per uur gereden mag worden. De minister ziet geen reden de schermen te vervangen of te verhogen.

10 MEI

- Zeezeiler Henk de Velde is even terug in Harderwijk. Henk is geboren in Harderwijk en haalt met zijn reisavonturen vaak de krantenpagina's. In de ANWB-winkel signeert hij zijn boek 'De zee, mijn leven'.

16 MEI

- De coalitiepartijen in de gemeenteraad van Harderwijk presenteren het coalitieakkoord 'Aanpakken met ambitie'. De coalitiepartijen hebben een akkoord over de koopzondagen en hebben de duurzaamheidsambities uitgesproken

19 MEI

- Tijdens de Internationale Ostseepokal in Satrup in het Noorden van Duitsland winnen trampolinespringers Valerie Boschart en Eline Westhuis respectievelijk goud en zilver.

17 MEI

- Hertog Karel op de Markt krijgt een nieuwe eigenaar. Ondernemer Steven van Geelen neemt het stokje over van uitbater Ton Willekes. Van Geelen is in 2017 uitgeroepen tot Harderwijker van het jaar. Onder meer omdat hij aan de wieg staat van evenementen als Lalaland en de Blije Bietjes. Met de overname van de Hertog Karel heeft Van Geelen nu twee horecazaken op toplocaties: hij is ook de man achter Walhalla op het strandeiland.

24 MEI

- Marcel Companjen krijgt een koninklijke onderscheiding. Zestien jaar lang vertegenwoordigt hij de ChristenUnie in de gemeenteraad. Companjen volgt Pieter Teeninga op als wethouder in een nieuw college van B & W.

26 MEI

- André van Duin opent het nieuwe Marius van Dokkum Museum aan de Academiestraat. De voormalige snijkamer is nu het enige museum in Nederland die onderdak biedt aan een nog in leven zijnde kunstenaar.

Juni 2018

1 JUNI

- Keeper Frans Koornberg neemt na 20 jaar afscheid van het amateurvoetbal. VVOG organiseert een afscheidswedstrijd. Bij de groenwitten staat Koornberg vier jaar lang tussen de palen.

2 JUNI

- Paralympisch zwemster Lisa Kruger haalt tijdens de World series in Sheffield op alle gezwommen afstanden de finale

5 JUNI

- Scheidend wethouder Pieter Teeninga (63) verruult Harderwijk voor het Zuid-Afrikaanse Grabouw. Hij gaat daar vrijwilligerswerk doen. Vrouw Janneke gaat met hem mee en gaat als kinder- verpleegkundige aan de slag.

6 JUNI

- Geconfronteerd met bedreigingen door dierenactivisten besluit het bestuur van de Aaltjesdagen af te zien van de vertoning van de natuurfilm 'De Nieuwe Wildernis' in de grote tent naast de Vischafslag.
- In Harderwijk verdwijnen acht brievenbussen. De reden: het digitaal verkeer neemt toe en de bezorging van post neemt af. Brievenbussen bij ziekenhuis St Jansdal en de zorginstellingen blijven staan. In Harderwijk zijn nu nog 29 brievenbussen.

8 JUNI

- In een grotendeels zonovergoten Harderwijk vindt de jaarlijkse editie van de Aaltjesdagen plaats.

11 JUNI

- Foppen Paling en Zalm, een van de grootste werkgevers van Harderwijk, fuseert met Klaas Puul BV uit Volendam. Beide bedrijven gaan verder onder de naam Dutch Seafood Company. In Harderwijk werken 142 mensen met een vast dienstverband.

14 JUNI

- Op het grote parkeerterrein aan de Oude Visserhaven vindt de jaarlijkse Haringparty plaats. De opbrengst gaat naar Hospice Jasmijn en naar Oudheidkundige vereniging Herderewich

15 JUNI

- Het Historisch Kenniscentrum Harderwijk (HKH) wordt geopend, evenals het

nieuwe onderkomen van het Streekarchief. Het HKH is ondergebracht in een vleugel van het Huis van de Stad. De totstandkoming van het kenniscentrum is te danken aan de samenwerking tussen Herderewich, het Stadsmuseum, het Streekarchief en het Historisch Platform Harderwijk.

18 JUNI

- Minister Hugo de Jonge bezoekt Harderwijk. Hij lanceert hier op de Veluwe zijn landelijke plan 'Langer Thuis' voor betere ouderenzorg.

21 JUNI

- Andre Hazes junior bezoekt Harderwijk. Niet om een pondje paling te kopen, maar om zijn nieuwste videoclip op te nemen. Hazes doet dat bij Tankstation Kok. Het opgenomen nummer is getiteld 'Later komt de spijt!'

27 JUNI

- Tussen de wijken Drielanden en Harderweide komt, ter hoogte van de rijksweg A28, het Crescentpark. Het is een waterberging voor Drielanden, die nodig is wanneer er in korte tijd teveel neerslag valt. Maar het wordt ook een heuse recreatieplas. En goed nieuws voor hondenbezitters: er komt een hondenstrand.

28 JUNI

- Omwonenden schrikken als de plannen bekend worden voor de bouw van een grand café op een braakliggend stukje grond op de Havendam, dichtbij de Strandboulevard. Ondernemers Gert Breman en Wouter Timmers willen hier hun Café de Liefde vormgeven. In december strandt het initiatief: in plaats van een café besluit de gemeenteraad dat hier het havenkantoor moet komen.

Juli 2018

4 JULI

- Havenmeester Anton van den Brink neemt afscheid. Anton is sinds 1994 actief. Hij en zijn collega's zorgen ervoor dat de ligplaatsen er goed bij liggen en dat het reilen en zeilen in de haven goed verloopt.

7 JULI

- Met het Eibert den Herder festival eert Harderwijk één van zijn bekendste inwoners. Bij de Vischafslag en de Vischpoort zijn allerhande activiteiten. In de Vischpoort wordt een door Den Herder gefinancierde propaganda-film over het belang van de visserij getoond

11 JULI

- Ad Kramer, jarenlang de stadsarchitect van Harderwijk, vindt dat er een drijvend podium in de vorm van een koggeschip moet komen. Dat verplaatsbare podium moet dan op verschillende plaatsen langs de Strandboulevard kunnen afmeeren. Op mooie zomeravonden kunnen stadsbewoners én toeristen dan genieten van muziek en podiumkunst. Het blijft bij een idee, het plan wordt (voorlopig) niet uitgevoerd.

12 JULI

- Uit handen van burgemeester Harm – Jan van Schaik ontvangt raadslid Bert van Bijsteren een koninklijke onderscheiding. Hij wordt na 12 jaar raadslidmaatschap voor de VVD geïnstalleerd als lid van de Provinciale Staten van Gelderland voor diezelfde VVD.

13 JULI

- Winnaar van het Stadsidee 2018: bij Ontmoetingstuin De Rietmeen komt een multifunctioneel plein. Wethouder De Jong overhandigt de bedenkers van dit plan een cheque van 45.000 euro. Met dit geld kan het plan worden uitgevoerd.

15 JULI

- Ontmoetingstuin De Rietmeen wint het stadsidee 2018. Het bestuur ontvangt van wethouder Jeroen de Jong een cheque van 45.000 euro.

21 JULI

- De aanhoudende hoge temperaturen zorgen in Harderwijk voor blijde horeca-ondernemers en toeristen maar er is ook bezorgdheid over de ouderen in verzorgings- en verpleeghuizen.

- Er komt geen kwartierdienst voor stop-treinen tussen Harderwijk en Amersfoort. Bovendien krijgt Harderwijk ook niet de gewenste intercitystop. Dat blijkt uit een rapport uitgebracht door adviesbureau Royal Haskoning DHV

Augustus 2018

18 AUGUSTUS

- Paralympische zwemster Lisa Kruger wint in Dublin twee Europese titels met een Europees record.

25 AUGUSTUS

- Op het water langs de Boulevard wordt een drakenbootrace gehouden. Het team Van Beekum Bijman wint de spannende finale.

- Oud Stadsdichter Michel Martinus (pseudoniem voor Harderwijker Joz Brummans) ontvangt uit handen van de burgemeester een koninklijke onderscheiding. Hij heeft zich met o.a. de oprichting van Literaire en Culturele Stichting Apollo ruim 30 jaar ingezet voor de culturele ontwikkeling in Harderwijk

September 2018

1 SEPTEMBER

- In het Hortuspark presenteren de culturele organisaties en verenigingen tijdens de opening van het culturele seizoen in Harderwijk het aanbod voor het komende seizoen. Er zijn dans-, en theatervoorstellingen te zien op het openlucht podium. 's Avonds wordt buiten in het park de film 'Wild' getoond.

7 SEPTEMBER

- De Kiekmuur wordt officieel geopend door wethouder Christianne van der Wal. De restanten van de voormalige zeetoren zijn in 2013 en 2014 ontdekt en drie jaar later is besloten de Kiekmuur deels te herbouwen.

Vroeger konden Harderwijkers vanaf dit punt de binnenkomende schepen al van verre zien aankomen – vandaar de naam Kiekmuur. Een nieuw, informatief tafelbord vertelt de bezoeker over de historie.

13 SEPTEMBER

- De herbouw van de Luttekepoort komt een stap dichterbij nu een meerderheid van de gemeenteraad wil zien of dit een haalbaar plan is. VVD-raadslid Maarten van Panhuis denkt dat Harderwijk voor toeristen nog aantrekkelijker wordt als de poort wordt herbouwd.
- Schoolgebouw De Lelie wordt officieel geopend. Het oude gebouw is een jaar eerder gesloopt en nu, een jaar later, staat er aan de Thorbeckelaan een gloednieuw gebouw met zes lokalen voor het speciaal onderwijs en zes lokalen voor het voortgezet speciaal onderwijs.

15 SEPTEMBER

- In het Plantagepark vindt het jaarlijkse tweedaagse Blij Bietjes festival plaats. Mede door het mooie weer komen er ongeveer 5.000 bezoekers.

22 SEPTEMBER

- Burgemeester Harm – Jan van Schaik opent het nieuwe onderkomen van de regionale omroep Veluwe FM in het Huis van de Stad

23 SEPTEMBER

- Stadsbeiaardier Freek Bakker neemt afscheid van Harderwijk. Maar liefst 31 jaar bespeelde hij de 47 klokken van het carillon. Bakker gaat met pensioen. Hij wordt opgevolgd door Wim Ruitenbeek.

29 SEPTEMBER

- De bekendste inwoner van Hierden, zanger Koos Alberts, overlijdt. Koos is 71 jaar geworden. Hij was al geruime tijd ziek. De volkszanger beleeft zijn glorietijd in de jaren tachtig. Fans krijgen gelegenheid om in het crematorium van Amersfoort afscheid te nemen van hun idool.

3 OKTOBER

- Met de plaatsing van een rode lantaarn bereikt woontoren De Vuurtoren zijn hoogste punt. Deze toren op het Noordereiland is ook direct het hoogste woongebouw van Harderwijk. Mét de dertien meter hoge lantaarn is De Vuurtoren 58 meter hoog. Het is tegelijkertijd een baken voor de hele omgeving.

4 OKTOBER

- De gemeenteraad van Harderwijk vraagt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om Harm – Jan Schaik voor te dragen voor een tweede termijn als burgemeester van Harderwijk.

- Gerrit Kevelam, boegbeeld van Gemeentebelang, neemt afscheid van de gemeenteraad. Kevelam komt sinds jaar en dag op voor de belangen van de inwoners van Hierden. Die worden, volgens hem, door de Harderwijkers nog wel eens vergeten.

6 OKTOBER

- De Lions Club Harderwijk bestaat vijftig jaar.

12 OKTOBER

- Mohammed Kassas, gevlucht uit Syrië, opent zijn eigen bloemenzaak aan de Vuldersbrink. Kassas is in Harderwijk de eerste Syrische statushouder die een eigen zaak begint. VluchtelingenWerk Harderwijk heeft Mohammed geholpen bij het opzetten van de bloemenzaak.

15 OKTOBER

- Restauratiebureau Bouwhuis & Journée start met de restauratie van de pilaren in de Grote Kerk. Het is een klus die drie jaar gaat duren. Het restaureren van de unieke gewelofschilderingen volgt later. De Stichting Vrienden van de Grote Kerk sprokkelt geld bijeen voor deze gigaklus.

22 OKTOBER

- Het college van B en W presenteert de plannen voor het vernieuwde zwembad. Het binnenbad van De Sypel wordt verbouwd voor circa 10 miljoen euro. De verbouwing, zo is het plan, is in 2021 gereed en moet een energieneutraal zwembad opleveren.

31 OKTOBER

- In de raadzaal van het Huis van de Stad vindt een nieuwe editie plaats van TEDx, waarin een keur van sprekers inspirerende verhalen vertellen.

November 2018

2 NOVEMBER

- Theaterwerkplaats Harderwijk speelt in hun jubileumjaar de voorstelling *Lysistrata*. Een Griekse komedie waarin vrouwen in opstand komen tegen hun oorlogvoerende mannen. De voorstelling wordt deze maand vier keer opgevoerd in de raadzaal van het Huis van de Stad. Het is voor het eerst dat daar een echte theatervoorstelling wordt opgevoerd. Het gezelschap bestaat dit jaar 25 jaar.

- Marijke Licher vertrekt als directeur van de culturele organisatie Cultuurkust. Zij krijgt uit handen van wethouder Gert Jan van Noort de Harderwijker Speld voor haar bijdrage aan het culturele leven in Harderwijk.

3 NOVEMBER

- Bewoners van de Smeepoortenbrink toveren het plein om tot een wonderbaarlijke en paradijselijke wereld vol verrassingen.

4 NOVEMBER

- Burgemeester Van Schaik opent het Sinterklaasmuseum. Dit pop-up museum is gevestigd in molen De Hoop aan de Havendijk. Het is de opmaat naar de vestiging van een permanent museum in 2020.

8 NOVEMBER

- Minister van Defensie Ank Bijleveld opent de geheel vernieuwde locatie Kransenburg 2.0 van de Veiligheidsacademie Noordwest-Veluwe. De officiële gebeurtenis vindt plaats tijdens de Veiligheidsdag 2018, die dit jaar in Harderwijk wordt gehouden.

10 NOVEMBER

- Burgemeester Harm – Jan van Schaik reikt aan Dries van den Berg, eigenaar van gelijknamige palingrokerij, een koninklijke onderscheiding uit. Daarmee wordt tevens de nieuwe viszaak aan de Stephensonstraat geopend.

- Corien van der Meulen, directeur Stads-museum Harderwijk, ontvangt een landelijke onderscheiding beeldende kunst, een gouden K. Wethouder Gert Jan van Noort reikt de onderscheiding uit.
- Oud-geschiedenisdocent Liek Mulder presenteert zijn veertigste boek. Samen met mede-auteur Anne Doedens schreef hij 'Krimoorlog Een vergeten wereldoorlog'. Liek heeft de gave om complexe zaken helder uit te leggen en doet dit ook weer in dit nieuwe boek.

17 NOVEMBER

- Onder grote belangstelling komt Sinterklaas met zijn stoomboot aan in de vernieuwde Strandhaven.

18 NOVEMBER

- Het koor Panta Rhei uit Harderwijk viert het 50-jarig jubileum. Het koor ging in 1968 van start in de Catharinakerk. Panta Rhei betekent 'alles stroomt, altijd in beweging'. Het van oorsprong katholieke koor staat nu open voor iedereen die van zingen houdt.

19 NOVEMBER

- De Harderwijkse Marijn Fidder ontvangt van de burgemeester een jeugdlintje omdat zij zich op een uitzonderlijke manier inzet voor de samenleving en daarbuiten. Een van haar bekende acties is 'Geef een lach'

21 NOVEMBER

- Wethouder Christianne van der Wal plaatst de eerste van ruim 700 zonnepanelen op het dak van het stadhuis. Omdat het hier om een beschermd stadsgezicht gaat is gekozen voor -minder opvallende- inbouwpanelen. Na voltooiing van de klus voorziet het 'Huis van de Stad' voor bijna veertig procent in de eigen energiebehoefte.
- In restaurant Veluvia wordt de eerste editie van de Harderwijker Geschiedenisquiz gehouden. Het wordt met 13 teams en 55 deelnemers een daverend succes. De quiz is georganiseerd door Herderwich en Veluvia. Het journalistenteam wint de quiz.

24 NOVEMBER

- In bijzijn van Belgische nabestaanden en hoogwaardigheidsbekleders herdenken aanwezigen het einde van het Belgische interneringskamp honderd jaar geleden. Voormalig stadsdichter Theo Bakker en huidige stadsdichter Wietse Hummel brengen, evenals junior stadsdichter Naomi Ramaker, hun gedichten ten gehore. Op het terrein van het Bouw en Infrapark, de voormalige locatie van het interneringskamp, zijn er verscheidene activiteiten.

December 2018

7 DECEMBER

- Dries van den Berg wordt uitgeroepen tot Harderwijker van het Jaar. De lijst van verdiensten van Dries voor 'zijn' stad is lang.

Maar zijn tomeloze inzet voor een verantwoord behoud van de palingvisserij en de opening in november van een heus palingmuseum hebben zeker een rol gespeeld bij zijn uitverkiezing. De andere twee genomineerden zijn Marijn Fidder en Johan Peppelman.

11 DECEMBER

- Voorbijgangers in het Friesegrachtspark worden verrast door jassen die aan bomen hangen. Het is een actie waarin gratis jassen worden verstrekt aan mensen die geen jassen kunnen betalen.

12 DECEMBER

- De markante Harderwijker stadsjutter Jan Besselsen overlijdt op 72-jarige leeftijd. Jan Besselsen stond bekend als verwoede verzamelaar. Hij woonde een tijd in de binnenstad. Hij moest vanwege zijn verzamelwoede uitwijken naar een ander woonverblijf buiten de binnenstad.

15 DECEMBER

- Het Oude Stadhuis gaat een paar uur open voor het publiek. De restauratieklus is nog niet voltooid, maar Harderwijkers krijgen een indruk van hoe het gaat worden. Medio 2019 moet de restauratieklus voltooid zijn. Ook komt er een boek uit over het Oude Stadhuis.
- Willem Kisjes (98) uit Harderwijk krijgt maar liefst drie onderscheidingen uitgereikt. Kisjes krijgt zijn onderscheidingen vanwege verdiensten vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog. De zoon van een molenaar uit Hierden begint vóór de Tweede Wereldoorlog aan een carrière bij de krijgsmacht. In 1950 neemt hij ontslag. De uitreiking vindt plaats op het marinecomplex Kattenburg in Amsterdam.

- Op het Struikterrein worden 83 pop-up woningen gebouwd: het zijn tijdelijke woningen bedoeld voor jonge Harderwijkers tot 28 jaar. Aanvankelijk was het plan 100 woningen te bouwen maar na overleg met omwonenden is besloten om een bredere groenstrook aan te houden tussen de nieuwe woningen en het Nachthok. Het project wordt gerealiseerd door UWOON en Omnia Wonen.

18 DECEMBER

- Het college van B&W besluit om de geplande bouw van het glazen café De Liefde bij de vissershaven niet door te laten gaan. Daarvoor in de plaats komt er een havenkantoor. Het besluit is genomen na vele protesten van omwonenden.

23 DECEMBER

- Dichter Remco van der Spoel presenteert zijn dichtbundel in de Plantagekerk. De opbrengst van de verkoop doneert hij aan de Oude Synagoge voor het plaatsen van zonnepanelen.

31 DECEMBER

- Harderwijker Bert Kaasschieter overlijdt op 70-jarige leeftijd. Bekendheid kreeg hij met zijn betrokkenheid bij de intocht van Sinterklaas. Jarenlang heeft hij de intocht met groot enthousiasme georganiseerd.

Lang, lang geleden... maar nog steeds zichtbaar

Harderwijk heeft een lange en bewogen geschiedenis. Herderewich wil daarom zoveel mogelijk mensen kennis laten maken met de geschiedenis van Harderwijk en Hierden en zo bijdragen aan het behoud van de historie en de monumenten van onze stad en ons dorp.

Herderewich maakt daarvoor gebruik van lezingen, excursies en publicaties. Ook de openstelling voor bezichting van de mooie, door haar beheerde, historische Vischpoort op feestelijke dagen draagt hieraan bij. De vereniging onderhoudt adviserende contacten met de gemeente en bevordert het oudheidkundig onderzoek. Daarnaast geeft Herderewich haar kwartaalblad 'Vittepraetje' uit.

Om een lidmaatschap van de vereniging laagdrempelig te houden zijn de kosten minimaal en wordt aan jongeren een extra aantrekkelijke prijs geboden om ook hen bij het verenigingswerk te betrekken.

Wilt u bijdragen aan en betrokken zijn bij het behoud van de historie van Harderwijk en Hierden en profiteren van de voordelen van een lidmaatschap?

Schrijft u zich in via onze website **www.herderewich.nl**

